

SZERKESZTŐSÉG:
Budapest, VIII., József-körút 44.
Kéziratok vissza nem adatnak.

Előfizetési feltételek:
Egész évre . . . frt 10.—
Fél évre . . . „ 5.—
Negyedévre . . . „ 2.50

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

KIADÓHIVATAL:
Budapest, VIII., József-körút 44.
Hirdetéseket
lapunk számára elfogadnak:
az összes budapesti hirdetési irodák;

Németországban kizárólag
Steiner Adolf, hirdetési irodája,
BERLIN ÉS HAMBURG.

☞ Budapest, március 29. ☞

Negyedéves előfizetőink számára, kiknek előfizetése március végével lejár, mult számunkhoz postautalvány - blanquettákat esatoltunk, kérve, hogy azokat mielőbb felhasználni sziveskedjenek. Kiadóhivatalunknak nagy könnyebbségére szolgálna, ha a régi czimszalagot az utalványra felragasztani vagy annak számát velünk közölni méltóztatnának, amire ezennel saját érdeklükben is kérni bátorzkodunk.

Lapunk előfizetési ára: egész évre 10 frt, fél évre 5 frt, negyedévre 2 frt 50 kr.

Mutatványszámokat kívánatra ingyen és bérmentve küld szét

A HÉT kiadóhivatala,
VIII., József-körút 44.

K r ó n i k a.

— márcz. 26.

Egy országot egy szindarabért!

Motto: Bejártam kétszer a világot,
És boldogságom a veszély.

Henri, a cornevillei marquis.

Tanultam jurisprudentiát és medikát, mint doctor Faustus, s rájöttem, mint Göndöcs Benedek, hogy a tudás nem áldás. Szomjaztam a dicsőségre, felcaptam katonának, de a sereget, melyben szolgáltam, mindig megverték, mielőtt én tűzbe jutottam volna. Beláttam, mint Lord Byron, hogy a húsz év rózsája többet ér, mint a babér, s elhatároztam a jó Lafontainen-el, hogy: »Csak a szerelem, csak a szerelem, a többi sár!« s mert sem a hazai, sem az európai szerelmekben nem találtam boldogságot, megízleltem, mint Pierre Loti, a hindu, a japáni és a maláj nők szerelmét. Úgy tapasztaltam, hogy Mahadévának rossz izlése volt, hogy a legyező-nyelv kedveskedései izetlenek, s hogy a sárga hölgyek természetes parfümjé tulságosan erős. Bejártam a világot kétszer is, mint Henri, a cornevillei marquis, vadásztam oroszlánra, mint Gérard, s elvégeztem bölcS Salamonnal, hogy minden hiába való. Szóval dilettáns, romlott és raffinált vagyok, mint Lucretius, Marquis de Sade vagy Paul Bourget.

És arra a meggyőződésre jutottam, hogy csak öt olyan szenzáció van, a mely megérdemli, hogy érette végig nyomorogjuk ezt a sivár életet. Nevezetesen a következő szenzációk:

Nr. 1. Az a pillanat, mikor az ember először gyűjt szivarra a hosszú ideig ostromlott hölgy meghódítása után. Ha két évig bolondultunk az Aranyszemű leány után, ha végre-valahára, mint a Balzac hősei, elértük a célunkat, ha megcsömörlöttünk a gyönyörűségtől, ha kitisztult fővel, teljesen kielégítve lépünk ki a félig világitott s elhagyott utcára, ha, midőn az eddig ismeretlen meleg átljárja egész testünket, azon vesszünk észre magunkat, hogy a szivar vágya erősebb bennünk, mint boldogságunknak a tudata, ha az utolsó szál gyufával, melyet véletlenül felejtettünk a zsebünkben, rágyújtunk Baucés y Suarez egy remekére, s felsóhajtunk, hogy: *Il n'y a que le cigarre!* — ez az első szenzáció.

Nr. 2. A második az volna, melyet akkor érezünk, midőn minden vagyonunk, egész egzisztenciánk föl van téve egy tétben, két szál kártyára. Mikor az egyik kártyát már láttuk, mikor szívünket vadul kalapáltatja az előttünk mosolygó kilencz vörös szív, mikor lelkünknek egy édes sejtelen azt sugja, hogy az a másik kártya, melyet remegő kezünk nem mer megmozdítani, a kedves, a hasonlíthatatlan a gyönyörű *Dame de Pique*: ez olyan érzés, melynek hatása alatt századokat él át az ember egy rövidke perczen.

Nr. 3. Még hatalmasabb szenzációt ad az a pillanat, mikor az ember elmerengve a légy-zümmögésen, végtelenül elbágyadt pulzussal várja az élet-halál ítéletet, s egy öröklétnek tetsző perc után meghallja e pár szót, mely mintha végtelen messzeségből és végtelen magasságból jönne: »Ő Felsége, a király nevében!« Ez a ritka, drága pillanat már sokkal kevesebb embernek adatott, mint az előbbie.

Nr. 4. A negyedik szenzáció már csak a kiválasztottaké. Ezt akkor érzi az ember, mikor paripája, a Derby-favorit, a harangjelzésre, mely a kék szalagért való küzdelem utolsó pillanatát jelzi, előre dugja orrát a megnyúlt lónyakok közül. Julia nem hívta nagyobb érzélemmel Romeot, midőn a tűzlábú paripák már benyargaltak Phoebus hálótermébe, mint a hogy e dicső orr tulajdonosát hívja a gazdája ebben a fenséges pillanatban. Mint a hogy a haldokló költöző lelke az utolsó lucidum intervallumban, egy másodperc alatt újra átéli egy élet minden örömeit-keservét: ebben a magasztos szempillantásban is újra feltámadnak egy reménynyel teli, s tán sohase ismétlődő évek összes emlékei; a kétévesek nagy versenye után támadt első ábránd, a »tavaszi hullámok«, a sok gond, becézés és kényeztetés, mely a nemes állat nevelését tökéletessé

tette, az első csalódások, az új reménységek, az a végtelen sok idő, melyet a paripa gondozása és chance-ainak mérlegelése foglalt le, a diadal reményében szőtt tervek stb. stb. — Oh, ez egyetlen, magasztos pillanat! A következő már banális, bárhogyan üssön is ki az eredmény.

Nr. 5. Az ötödik, nos az ötödik a szenzációk szenzációja, a koronája az összes előbbieknél, bár ennek az élvezete sokkal több embernek adatott meg, mint a másik négyé együttvéve.

Arról a szenzációról van szó tudniillik, melyet a a színműíró él át, midőn darabjának a premiére-jén, az első felvonás végső szavai után, megindul a függöny lefelé, s gördül lejjebb, lejjebb, csodálatos lassúsággal, lehetetlen lassúsággal, hogy aztán, mint egy óriási szemfödél, eltakarja a szerző előtt az egész világot. Arról a pillanatról, mikor a színpad egy zugában rejtőzködő szerző, bármennyire szeretné is, képtelen oda rohanni a kurtinához, hogy a hasadékon kitekintsen az ellenségre, melyről még nem tudja, meg van-e puhítva, mikor egyszerre úgy érzi, mintha lábai meggyökereztek volna, mikor csak lelki szemeivel látja, mint állanak fel sorra az összes kritikusok, hogy mint megannyi harctéri tudósító, meglessék a hatalmas tömeg minden mozdulatát, mikor sóvárogva várja a világ legédesebb zenéjét, mikor az első tapsok hangjának erejéből vagy féltékenységéből igyekszik kiolvasni a róla szóló ítéletet, addig az elhatározó másodperczig, melyben vagy a tapsok vihara, vagy a pisszegés kerekedik felül, a mi rá nézve vagy a dicsőséget, vagy a csúfos vereséget jelenti, a dicsőséget minden babérjával, vagy a szökést felhajtott kabátgallérban.

Ez a szenzáció azért a legnagyobbyszerű, mert ez tart a legtovább valamennyi közül.

Feltettem magamban, hogy addig nem halok meg, míg e szenzációk valamelyikét nem élveztem.

A harmadik számúrol azonban előre lemondtam, elvből. Szerettem a szenzációkat, de a nyakamat még jobban szerettem. Azt tartom, a mit Jules Claretie: *On ne badine pas avec la mort*. A 3-ik és 4-ik számú élvezetekről pedig Ananké végzéséből kellett lemondanom. A föld javaival nem vagyok megáldva, sőt tartok tőle, hogy epitafiumom olyan formán fog hangzani, mint a Choiseul-é:

Seigneur, s'il est dans votre gloire,
Ce ne peut être, qu'à credit.

Nem maradt számomra tehát, csak két szenzáció: az 1. számú és az ötödik. A mi amaszt illeti, végképen nem mondtam le róla s e célból már hosszabb ideje alkudozom Asphalt Bettyvel, de sajnos, mindeddig eredmény nélkül. Az ötödik számúra már több kilátásom volt. S megvallom, ez ingerelt legjobban valamennyi közül. Csábított a gondolat: meghódítani egyszer, ah csak egyszer, Frangepán Mór, Ingoványi Adolár és Mayer Edgár urakat! A mint önök bizonyára tudják a nevezett urak Tonangeber-ek a nemzeti színház premiére-jén. Ingoványi urnak mozdulatai irányadók egy tekintélyes kaszinó előtt, Frangepán urra egy hivatalnok-club hallgat, Mayer Edgár úr pedig egy lipótvárosi

frakció vezetője. Mindannyian finnyás, kényes izlésű urak, a kik rendesen csak klasszikus művekben szokták élvezetüket találni, a kiket meghódítani tehát öröm és dicsőség. A kísértés annál erősebb volt, mert úgy rémlett előttem, hogy e tekintélyes emberek egy idő óta némi előítélettel fogadják a magyar drámaírókat. Mily siker lesz, ha végre valaki megtöri az előítélet és a közömbösség jegét! S mily dicsőség, ha ez a valaki éppen én leszek! Elhatároztam tehát, hogy csak az 5. sz. szenzációt fogom vadászni, teljes erőmből, minden áron.

Igenis, minden áron. Mert arra nem gondoltam, hogy a szindarabomat magam fogom megírni. Arra gondoltam, hogy meg fogom vásárolni a szindarabomat piaci áron, esetleg némi felül-fizetéssel. Az a lelki erő, mely nemcsak egy egész szindarab, de egy jelenet megírásához is feltétlenül szükséges, belőlem teljesen hiányzik. Meg kell tehát vásárolnom egy darabnak a tulajdonjogát, azzal a joggal együtt, hogy a drámát a magaménak nevezhessem. A dolog eleinte nem tűnt fel előttem valami nehéznek. Tudtam, hogy vannak homályban rejtőzködő, véka alá rejtett szindarabok, melyeknek nincs más törekvésük, minthogy valahára lámpák elé jussanak. Számat vetettem azzal is, hogy az ilykép suttyomban megszerzett szindarabot nem lesz könnyű elfogadtatnom. De bízam összeköttetéseimben. Meg kell jegyezmem, hogy a külügyminiszteriumban egy nagybátyám és két unokaöcsém van.

Elvégeztem tehát, hogy alkalmas szindarabot fogok keríteni; s e célból látogatást tettem Koroda Pálnál, a minden titkos drámaírók királyánál.

— Uram, — szóltam hozzá — nekem szindarabra van szükségem, s önnek bizonyára vannak fölös számú, jeles szindarabjai. Ha ön szives volna valamely sikerült vigjátékát két-háromezer forintért átengedni, igen boldoggá tenne.

— Hát azt hiszi, uram — kiáltott fel a költő, vilámló szemekkel, — hogy van annyi kincs, vagyon, a miért én lemondanék a darabjaimról?!... Szégyelje magát, uram!

Le voltam sujtva. A költő megsajnált, s mikor ezt észrevettem, kicsikartam tőle az ígéretet, hogy ha már ő maga tagadó feleletet adott is, körül fog tekinteni, hogy a titkos drámaírók táborában, mely az ő vezetése alatt áll, nem találkozik-e valaki, a kivel a dologról értekezhetném? Pár hét múlva azonban büszkén, s mint megjegyezte, örömmel tudatta, hogy Magyarországon nincs titkos drámaíró, a ki darabjáról hitvány anyagi előnyökért lemondana.

Nem mondtam le mindjárt. Kísérletet tettem két fiatal írónál, a kiknek a darabjait tizedik és tizenegyedik helyen dicsérte meg a Teleki-pályázat kitűnő referense. A fiatal auctorok felelete ép oly büszkén hangzott, mint a Nestoré.

Nem maradt más hátra, mint közzé tennem a következő kis hirdetést:

»Szindarab kerestetik!

Jól komponált és kellően bekötött szindarab kuláns

vevőt találhat. Ajánlatok *Sophocles II.* jég alatt a kiadó-hivatalba.

Hónapokig vártam, hasztalan, hiába. Végre kaptam egy ajánlatot. Örömmel irtam a névtelennek, hogy kérem a látogatását.

Másnap egy kis púpos ember jelent meg nálam, a ki foglalkozására nézve könyvkötőnek mondta magát, s a kinek a nevét, Daudet mintha valamelyik regényében olvastam volna.

— Tisztelt ur — szólott — ön csak egy szindarabot kívánt, én mindjárt kettőt hoztam. Igen csinos dolgok. Az egyiknek a címe: *A windsori vig nők*. A másiké: *Tévedések vigjártéka*.

Kértem, hogy pár napig hagyja nálam a kéziratokat, mert nem akarok zsákban macskát vásárolni. Előbb el kell olvasnom a szindarabokat; hogy ha aztán az árú megnyeri a tetszésemet, a discretio kikötése mellett megcsinálhatjuk az üzletet. Beleegyezett.

Néhány nap múltán, mikor a kis púpos ismét jelentkezett, savanyú arcczal fogadtam a jámbort:

— Jó ember — szóltam hozzá — az ön darabjaiban bizonyára sok csinos részlet van, de olyan finnyás embereknek, mint Frangepán, Ingoványi és Mayer Edgár urak, ezek a bohózos, izetlen históriák semmi esetre sem tetszenének. Ha ezek a darabok az én nevemmel színre kerülhetnének is (elfogadni tán csak elfogadnák mind a kettőt), az eredmény nem lehetne egyéb, mint: bizonyos bukás. Már pedig én az izgalmat keresem, a kétséget: vajjon lesz-e siker, vagy nem? A taps reményét akarom élvezni, azt a sublimis pillanatot, melyről önnek már beszéltem. A küzdelmet óhajtom; a bizonyos vereséghez semmi kedvem. Sajnálom tehát jó ember, de nem használhatom a darabjait.

S azóta lemondtam az ötödik szenzációról is.

Masque.

D A L.

— Lenau. —

Távol idegenben itt
Rózsaszálát tépek,
Mily szívesen — angyalom —
Vinném el tenéked.

De a míg a bosszu ut
Hozzád elvezetelhet,
Már a rózsza elvirult,
A rózsák sietnek!

Több időre kedvesed
Soha el ne hagyjad,
Mint a míg egy rózsaszál
Üdén megmaradhat.

Mint a míg a csalogány
Fészket oda hagyja,
Mint a meddig felzeneg
Lágy, epedő hángja.

Szalay Fruzina.

Gróf Dessewffy Aurélné.

— Czimképünkhöz. —

A budapesti társadalmi élet lassacskán kezd kibontakozni a szintelenség homályából. Az, a mit a francia »tout Paris« alatt ért, a születés és szellem arisztokracziájának összesége, mely irányt ad az általános izlésnek, érdekét és fényt kölcsönöz a nyilvános ünnepeknek, szóval a »tout Budapest« fogalma nálunk ismeretlen volt mostanig. A múlt évben megalakult »Műbarátok köre« tette meg az első kísérletet arra, hogy eleven érintkezésbe hozza az írókat s a művészeket közös téren azokkal, a kik kiváltságos helyzetüknél s a »noblesse oblige« elvénel fogva első sorban vannak hivatva az irodalom s a művészet pártolására. A feladat nem volt könnyű. A különböző osztályok között a közreműködést fentartani és fejleszteni erőfeszítés nélkül lehet ott, a hol régi hagyományok egyengették útját. De a »Műbarátok köre«-nek a társadalmi reform minden nehézségeivel kellett megküzdenie. S ha a kör életrevalósága, céljának fontossága felől sikerült meggyőzni a kételkedőket s növekedő rokonszenv kíséri a kör működését, az főleg a kör elnökének, gróf Dessewffy Aurélnak általános elismert érdeme.

A nők hivatása felől nagyon eltérők a nézetek. Sokan tartják azt, hogy az asszonynak minden tehetségét és érzését a házi tűzhelynek kell szentelnie s nem szabad a nyilvános küzdőterre kilépnie. De ez csak anynyiban áll, mint a hogy Lamartine — Mme Stael-ről írt életrajzában — arra a kérdésre, vajjon szabad-e írni a nőknek, viszont azt kérdezi, hogy szabad-e a természetnek lángésszszel ruházni fel a nőt?

A politikai küzdelemben a férfit, a társadalmi kérdések megoldásánál a nőt illeti a vezérszerep. S gróf Dessewffy Aurélné a valódi nőiesség bájával oly kiváló szellemi tulajdonokat egyesít magában, hogy a »Műbarátok köre« hivatottabb elnököt alig találhatott volna.

Az Andrássy-úton levő, nemes izléssel berendezett palotájában egyesíti maga körül, fesztelen esti összejöveteleken mindazokat, a kik a kör által felkarolt ügynek hasznára válhatnak. Az irodalom, a képzőművészet, az iparművészet s a zene képviselői folytatnak ott eszmecserét főrangú hölgyekkel és urakkal, a kiket hajlamuk szerint az elnöknő szerencsés tapintata nyert meg a közreműködésre. Olykor-olykor nézeteltérések élénkitik a vitát. De a tanácskozás soha sem marad meddő, nem ágazik szerteszét, mert a vita szálait bámulatos következetességgel fűzi egybe a grófnő átható szelleme. Gyakran fordult elő, hogy a grófnő ékesszólásának varázsa gyakorlott parlamenti szónokokat is lefegyverzett. Ily vezetés kedvet ébreszt a közreműködésre, lelkesít az ügy iránt s a siker el nem maradhat.

Rövid fennállása óta a kör nem mutathatott fel még meglepő, nagy eredményt. Első nyilvános fellépése, a »Legyező-kiállítás«, már tényleg tett szolgálatot a hazai művészetnek. Ha a jövő évre, a tervezett »Mátyás-ünnepély« létrejön, melyre most készítenek a művészek gondos tanulmányok alapján rajzokat, úgy a budapesti társadalmi élet egy oly érdekes mozzanattal fog gazdagodni, mely új szellemet és művészibb felfogást fog nálunk is meghonosítani. E szép terv megvalósítása foglalkoztatja most leginkább gróf Dessewffy Aurélnét s ha valaki, úgy kétségtelenül ő egyesítheti e ezélra a társadalomnak hivatott tényezőit.

Semper.

Elkésett napsugár.

— Vázlat. —

Irtá:

MUNKÁCSY KÁLMÁN.

Csobády Lajos bácsi nehéz lépésekkel haladt a Rue de Flandre szürke kövezetén a digue felé, bizonytalan erőltetett járással, mint a ki valami nagy terhet czipel. Szemét merően a földre szegezte, mint a gondolkozó emberek szoktak. Meghajlott, szikár természetével s korán őszbevegyült hajával sokkal idősebbnek nézett ki, mint a milyen valóban volt. Erős ajkai időnkint tik-kadtan megnyiltak sóhajásra, vagy köhögésre. Túlságosan hosszú karjai néha öntudatlan, ügyetlen mozdulatokat tettek. Nem volt a külsején semmi előkelő, semmi feltűnő, csak a halvány, sovány arczáról lesíró bánat s a lázas szemeiből kisugárzó okosság fénye.

Jó ideig fel s alá sétált a tengerparton, lehajtott fővel, mintha a járda barna terracotta kockáit számolálgatná. Körülötte már erősen leszállt a szürkület. A tenger egyhangú, sápadt szürkességbe olvadt össze az égboltozattal. Nesztelenül haltak el a parthoz ütődő, sima habgyűrűk s a végtelen víztükör alig hullámozott erősebben, mint egy békésen szendergő asszony kebele.

Csobády Lajos gondolkozott. Hiszen a születésnapja volt ma s kevés ember akad, a ki e napon, multja, jövője felett ne gondolkoznék. Ő is ezen gondolkozott. Ma negyven éve látta meg először a napvilágot s ma harmincz éve lépett ki először a nagyvilágba. Egymásután vonultak el képzelmében életének egyes részletei, a melyekben, mint a falra vetett árnyképekben, nagyon sok volt a feketeség és nagyon kevés a szín.

A családi szentélyben töltött első tíz év úgy élt az emlékében, mint egy félhomályos kis templomban végzett ájtatos imádkozás, át- meg áthatva Haydn, Bach fenséges zenéjétől, amelyet atyja, a szegény zene-tanár, lehunytt szemmel, ihletett lélekkel varázsolt elő az ódon, üveghangú pianinóból, ő meg félénken egy sarokba húzódva, gyönyörködve hallgatott. Ezek a lélekemelő, misztikus, magasztos accordok viszhangoztak egész további életében s zengésük aranyos zománcz-czal vontá be napjai kopárságát, ép úgy, a mint atyja nélkülözéssel, küzdelmekkel telt életét is megédesítette.

Az ezután következő élete oly benyomást hagyott hátra a lelkében, a melyet egy lakatlan szoba tesz az emberre. Rideg, komor, elhagyott. Az első naptól kezdve, hogy elhagyta a szülői házat, küzdött a kenyérért, hogy megélhessen, hogy fejlődhessen. A míg társai boros palackok mellett, puha leánykarok közt éjjeleztek, ő fűtetlen szobájában, egy szál gyertya világánál, könyvei mellett virrasztott. Tengődött, tanult, a míg azok éltek, élveztek. Nővel nem érintkezett soha növendéke anyján kívül; attól is csak leereszkedő, elégtelen, parancsoló szavakat hallott. Kopott ruhában, üres zsebbel, korgó gyomorral kit is érdekelné az asszony?

Lassan, kínosan ez a korszak is elmúlt. Kintüntetéssel tette le minden szigorlatát s az utolsó után azonnal kinevezték az államgimnáziumhoz tanárnak. Mikor a diploma és a kinevezés a zsebében volt, haza rohant. A kis város semmit sem változott annyi év alatt, mintha csak a mese százados álmát aludta volna. A kis fehér házak, a kíváncsi zöld ablakredők, a kikopott kövezet s az azon futkosó egészséges, piros képű leányok a visszaemlékezések rózsafényében idylli, kedves képpé olvadtak össze lelkében, a mely most érezett először igazi nyugalmat, csendes megelégedést. Ismerős, nyílt arcok fogadták mindenütt s didergő, átfá-

zott lelke felmelegedett, mohón sütkérezett a szeretet melegében, a mely mindenünnen feléje áradt. Atyja még mindig játszott a ódon pianinón az örökszép praeludiumokat és a magasztos oratoriumokat s ha a játék tüzeben kiverejtékezett a homloka, az anyja még mindig titokban, gyengéd kézzel törülte le onnan a gyönyöző izzadságcseppeket.

Hívták ide is, oda is s ő elment mindenüvé. Hogy, hogy nem: mindenütt ugyanegy leányt talált a közelében. Göndör, vörösszőke haja volt, a mely puha karikákban borult a homlokára. Nagy, kék vizes szemei, a melyek minduntalan találkoztak az övével. Eleinte zavarta a két leányszem, azután megszokta azokat, később már maga kereste. Lili keveset beszélt, sokat mozgott és még többet mosolygott. Gyönyörű fogai voltak.

Egy este a folyamparti kis füzesben sétálgattak együtt. Csendes, borús idő volt, mintha esni akarna. A langyos levegő az ákácvirág édes illatával volt tele: A távolabbi fák élesen, zölden kiváltak az ólomszínű szénhatárból. Egyszerre váratlanul vakító villámsugár-écsikázott át az égen, a melyet iszonyú dörgés követett. Mindketten összerementek s csak most vették észre, hogy nagyon elmaradtak a társaságtól. Valami kábultság vett rajta erőt, a melyből mikor felocsúdott, nyaka köré két puha, meleg kar fonódott. Egy csókot érzett az arczán s az első asszonyi csóktól szomjas lelke egészen megittasult.

Mennyi szeretettel, mennyi gondnal, mennyi figyelemmel igyekezett ezután a kis fészket megteremteni. S hogy sietett a kis galambocskát bele repíteni! — Szinte elpirul e gondolatra. De a szerelmes szárnycsatogás és az önfelédlt gerlebűgás nem tartott sokáig. Mikor felizgatott idegei kissé lecsillapultak, keresni kezdte Liliben az asszonyon kívül a nőt is, de nem tudta megtalálni. Azonnal elhatározta, hogy hát megteremti benne. Ellátta kiválasztott olvasmányokkal, de Lili helyettök a kölcsönkönyvtárból titokban hozatott Montepint és Suet falta. Megismertette a képzőművészet remekeivel, de Lili — Corregio buja képeit kivéve — nem érdeklődött irántok. Beszélt a rococo korról, mikor a nő képpezte a szellem középpontját a társadalmi életben; Lili meg nem értette, hova céloz. Casanova obszesen novelláitól felcsillant a szeme, de ásitozott, elálmosodott, mikor Faustot, Dantét felolvasta neki.

Lilit egykor egy elutasított fűzfapoéta imádója (csak diurnista volt!) *pipacs*nak nevezte el. S valóban reája illett e név, a virágok courisaneja neve. Tetszik a felületes szemnek, de semmi haszna, semmi értéke, csak a drága jó termőföldet fogyasztja. Harmatban fűdik, virul és bimbózik; ez az egész élete. Lili is szerette a ríktó színeket, szeretett enni, aludni s tetőtől-talpig érzékiség volt. Egész napon át befűzetlenül, papucsban, henyén dülöngélt odahaza, hizott s gyermekeket nevelt. De lomhább, kényelemszeretőbb volt, sem hogy törődött is volna velök. Neki, a kit egész napon át elfoglalt a kötelesség, kellett kevés üres idejében gondjaiba venni őket. Anyjok mindent megengedett nekik, hogy ne legyen gondja velök. Természetesen nem szerették őt, a ki csak mosdatta, intette, dorgálta őket.

Békeszerető, érzékeny lelke utálta a harcot. Mikor látta, hogy minden szava, minden kísérlete hiába való, visszavonult. Újra dolgozó szobája lett mindene. De míg hajdan rideg hónapos szobáját felmelegítette a remény, az ambíció tüze: most a kényelmes karszékben, meleg szőnyeggel lába alatt fázott a lelke a bánattól és a csalódástól.

Irt, irt, irt folytonosan. Minden szó, a melyet leirt a fehér lapokra, lelke egy szétomló könyve volt. A szen-

vedés szárnyakat adott tehetségének. Egész lénye megfinomult, megtisztult e szomorú időkben, mint az arany a tűzben. A bölcsész körökben egyre ismertebbé vált a neve és az iránya, amely egyik iskolát sem követte. Költő és filozóf volt egyszerre, a nélkül, hogy az egyik elnyomta volna benne a másikat. A filozófia fehér sugarát üvegprizmára vetítette, a melyről szivárványszínekben verődött az vissza. Lipcsei, berlini előkelő czégek adták ki munkáit, s neves angol szakfolyóiratok foglalkoztak értekezéseivel. Rövid idő alatt egyetemi tanárnak nevezték ki. Minden ismerőse szívből örült sikereinek, csak neje vette közömbösen. Hízott, evett s olvasta Paul de Kockot tovább.

S mivel a való ki nem elégítette, álmodozni kezdett. Hiszen gyermekkorában úgy sem volt ideje erre. Mindenki arról álmodik, a mi után leginkább vágyik. A bábé hajás babáról, a suhancz fekete ponyról, az utazó legsötétebb Afrikáról, a kéjencz ismeretlen, új gyönyörökről; ő az igaz, boldog szerelemről álmodott.

Tanulmánytárgyává tette a szerelmet és mindent elolvasott, amit róla írtak. Kínos meglepetéssel ismerte meg az újabb írók munkáiból a kor szellemét. Mintha arcza ütötték volna, úgy hatott reá az a théoria, a mely a szerelmet egy kategóriába sorzza az evéssel és az alvással. Mantegazza, Marmering költői stylusának vonzó álarca alatt megtalálta az érzékiség tanát hirdető rút Mephisto-fejet. Undorral fordult el Schopenhauer pessimistikus értelmezésétől. Balsac: »Physiologie du Mariage«-a úgy hatott reá, mint egy fiatal női arc, a melyről lefejtették a finom, gyenge, rózsaszínű bőrt s csak a nyers, piros, undorító húst hagyták rajta.

S mikor Mirbeau és Lang elméletével is megismerkedett, a kik még a szépirodalomból is ki akarják küszöbölni a szerelem kultuszát, mint az elvénuult agyszüzeket szokták a társaságból, erős elhatározás ébredt fel benne. Szembeszáll ezekkel az istenkáromlókkal. Felmeli a szerelmet arra a talapzatra, a honnan ezek herostratesi kézzel letaszították. Elhatározta, hogy megírja a szerelem pszichológiáját, az örökszép, örökifjú szerelemét, a mely régibb az emberiségnél s a melytől az ember istenné válik, mint az Úr egy szavától a chaoszból világozásig támadt.

Gondolkozott, kutatott, töprenkedett. Elégületlen lelke a fájdalom oly kéjét élvezte, a míg e tárggyal foglalkozott, amilyet a martyrok érezhettek az önkényt választott kizsákolás alatt. De munkája eredményével nem volt megelégedve. Eltalálta a lényegét, de a nyilvánulások fejtegetésében bizonytalanul fogott a tolla. Tudott definálni, de megakadt a tárgyalásban. Vagy elogét irt, költői hyperbolákkal dolgozott, vagy merev, száraz filozofiát, a mely terminus technikusokkal volt telítve. Ugy érezte magát, mint a festő, a ki a skizet jól megrajzolja, de szint, életet nem tud önteni a képbe. Érezte, hogy valami hiányzik a művéből. A szikra, az isteni szikra, a melyet Michel Angelo nem talált meg egyik szobra szemében.

Az összezúzta a szobrot, ő is összetépte a munkáját kétszer — háromszor, újra megírta, de az eredmény megint nem elégítette ki. A folytonos munkában elcsüggedt, kimerült. Betegeskedni kezdett. Mikor baja komolyabbá vált, orvosai hat hétre Ostendébe küldték. Érezte, hogy szüksége van a gyógyulásra. Hívta nejét is, de az nem akart vele menni. A hosszú út, a francia kotyvasztékok, az idegen nyelv — és még egy csomó kifogása akadt. Eljött hát egyedül. Körülbelül négy hét előtt érkezett ide.

Az első napokat tétlenül, egyedül, czéltalan boljongással töltötte. A munkáján gondolkozott. A szikrát kereste mindenütt. Fűben, faban, emberben. Hosszasan

elnézett két kergetődző lepkét. Megfigyelte két sirály szerelmeskedését a tengeren. Elment a köznép mulató helyeire, a hol a flamand és angol matrózok mulattak. Láta, hogy mindenkinek meg van a maga párja. Örült vágyat érzett a casinó estélyein, hogy a tánczolók sorába álljon. Valami megmagyarázhatlan, tantalusi szomj égette ajkait. Várt, folytonosan várt, maga sem tudta mire.

Egy álmatlanul töltött éj után, szeles, viharos reggelen kiment a digue-re sétálni. A mint a Hôtel de l'Océan előtt gondolataiba merülve elhaladt, az egyik nyitott ablakból egy rózsaszín szalagos barna szalmakalapot kapott ki a szél s egyenesen feléje vitte. Gépiesen utána kapott és megragadta. A következő pillanatban megjelent az ablakban a kalap ijedt arczu tulajdonosnéja is. Kissé ügyetlenül, kissé zavartan nyujtotta át neki a szökevényt. Az idegen nő kedvesen meghajtotta a fejét és eltűnt a szobában.

De az ő emlékezetében megmaradt. Csak egy pillanatig látta s mégis mindenre emlékezett. Csodálatos fehérszőke hajára, a melyet már csak a régi pasztellképeken látni, nagy barna, kissé fátyolozott indus szemeire, a melyeket felséges ivű szemöldök környezett. Arányosan telt termetére, a melyre sima setétkék ruha feszült. Hajlékony mozdulataira, a melyeket csodálatos könnyűség és előkelő biztosság jellemzett.

Délben szokása ellenére újra végigment a tengerparti palotasoron. Félénken tekintett fel az ablakára, de az üres volt. Vajjon ki lehet e nő s hol étezhetik? Betekintett minden előkelőbb étterem ablakába, de sehol sem látta. Csalódottan foglalt helyet rendes restaurantjában. Nem volt étvágya, összeszidta a garçonokat, izgatta minden csekélység.

Délután a casinóba ment, hogy a friss lapokat átnézz. Vasárnap volt, ma kellett az új Illustrationnak megérkeznie. Sokáig kerésgélt az asztalon, míg végre megpillantotta a lap ismerős zöld borítékát. Éppen reá tette a kezét mikor az ugyanott egy másik kézzel érintkezett. Gyönyörű, hösszukás sima kéz volt, a mely Rafael Fornarinájára emlékeztette. Feltekintett. A délelőtti ismeretlen állott előtte ajkai körül a meglepetés mosolyával. Udvariasan átengedte a füzetet és egy másik lapot keresett magának. Azután helyet foglalt egy széken, de nehezen ment az olvasás. Szeme minduntalan a terem egyik sarkába tévedt. Az ismeretlen nő ült ottan egy kereveten, szőke fejét a barna bársony támasztékra nyugtatva. Úgy világított az ott, mint egy Velasquez-féle setét alapú leányfej.

Ez este semmit sem tudott dolgozni. Éjfél fel s alá sétált a szobájában. Türelmetlenül várta a másnap délutánt, hogy a casinóba mehessen. Ma a Revue de deux monds új száma érkezett meg. A véletlen pajzán tréfát űzött vele. Ismétlődött az egész tegnapi jelenet kezdettől végig. A szőke ismeretlen még jobban mosolygott s alig akarta elfogadni udvarisságát.

Ezután két napig nem látta őt. A rendes csütörtöki reunion-on találkoztak újra, a mely ekkor valami jótékonycélú hangversenynyel volt összekötve. Mikor az utolsó szám következett, legnagyobb meglepetésére az ő ismeretlene lépett a zongorához. Haydn »Teremtés«-ének egy részletét játszotta hegedűkíséret mellett. Mint mikor a rengetegben a szellő megingat egy parányi levelet, rezgésbe jön tőle az egész erdő: úgy az ő lelkét is egészen hullámvásba hozták a gyermekkorából ismert imádott hangok. Odatolakodott a zongorához, egészen közel a játszóhoz s elmerült tekintetét le nem vette róla. Lelke beleolvadt a lényébe. Ugy bele mélyedt a fenséges zene élvezetébe, hogy észre sem vette, mikor a darab véget ért. Felhangzott a taps és a közönség

a művésznőhöz tódult. Öntudatlanul, gépiesen ment ő is velök s kábultan hallgatta a választékos bókokat, a virágos dicséreteket. Most ő került eléje. Szólani akart valamit, valami szépet, valami bensőt, valami kifejezőt, de nem volt rá képes, Perczekig némán néztek egymásra. Végre feléje nyújtotta a kezét. A szőke nő melegen megszorította.

— Az ön néma kézszorítása a legnagyobb dicséret, amelyet ma kaptam — mondotta halk, különösen kedves hangon. — Ez nem hazudhatik. Köszönöm.

Csobády meghajtotta magát és távozni akart, de a nő nem engedte.

— Láttam, mily elmerülve, mily élvezettel hallgatta a darabot. Valami nagyon kedves emlékeket kellett annak az ön lelkében felidéznie.

Lajos megfelelt a kérdésére és megvolt kötve az ismeretség. Egyik sem kezdte, magától kezdődött az az első lépéssel. Két művelt lélek hamar megérti egymást. A zenével kezdtek a beszélgetést, mialatt öntudatlanul egy sarokba húzódtak, s ott leültek egymás mellé — és önmagokkal fejezték be. Megismertették egymást, érezve, hogy erre szükségük van, de nem tudták, mikor teszik. Lajos elmondott egyetmást életéből, jelenéből, viszont megtudta, hogy a nőt Hardon Heddának hívják északnorrvég, egy nyugalmazott tábornok leánya, a ki beteg atyjával időzik a fürdőhelyen.

Közelebbről szemügyre vette a szép arcot. Öszhangzó, szabályos volt minden vonása. De mintha valami méla árny borongott volna rajta. Szép, paradicsomi táj, tikkadt melegben; bágyadtan, a honnan a friss üdítő szellő hiányzik.

Már az első félórán tudta Hedda, micsoda munkán dolgozik Lajos.

— Ha megengedi, bemutatom kéziratomat — szólott némi félénkséggel.

Hedda ajkai körül örvendő mosoly jelent meg.

— Jó, nagyon jó! Mikor mutatja meg? — s türelmetlenül leste a választát.

— A mikor parancsolja.

— Holnap... bizonyosan holnap. Ne feledje el! — s felkelve székéről kezét nyújtotta.

Csak most vették észre, hogy egészen magukra maradtak a teremben. A szolgák már oltogatni kezdték a csillárokat.

Otthon elővette munkája kéziratát és újra elolvasta, még soha sem találta oly gyengének, halaványnak, tapogatózóznak, mint ma. De egyszersmind valami csodálatos erőt érzett magában, hogy most már tudni fogja jól átdolgozni. Olyan pezsgő, fékezhetlen, reményektől duzzadó erő volt ez, a melyet az első tavaszi napokon szoktunk érezni. Nagyon jó kedve támadt és rózsaszínen látott mindent maga körül.

Másnap reggel úgy találkoztak Heddával, mint régi, bizalmas ismerősök. Lajos megkérdezte, hogy aludt édes atyja? Hedda, hogy mit dolgozott tegnap este? Semmi feszesség, semmi mesterkéeltség nem volt közöttük. Mintha ismerték volna egymást már tegnapelőtt, régen, örökké.

Lajos átadta kéziratát neki s Hedda estig átolvasta. Nagyon dicsérte tudományát, az ésszt, szellemet, a mely benne nyilvánul, de hozzátette:

— Azonban valami hiányzik belőle. Olyan, mint a készülő park, a melynek talaja még nincsen planirozva. Egyenetlen. Egyes helyeken a csupasz magvat adja a gyümölcs finom, színes, illatos bőre nélkül, másutt csak a lágy, csillogó, édes bőrt, de a mag hiányzik alóla. Olyan ön, mint a mesebeli apa, a ki egyik gyermekét csupaszon járattja, a másikat meg selyembe-bársonyba öltözteti.

Lajosnak jobban esett ez az őszinte kritika minden dicséretnél. Mondotta, hogy mind e hiányokat maga is érzi s most szándékszik újból átdolgozni az egész munkát. Felkérte Hedda tanácsát, segélyét s Hedda — bár szerény vonakodással — vállalkozott is a hallgatag munkatárs szerepére.

S e naptól fogva együtt tárgyaltak, kutattak, vitatkoztak. Hedda sokat olvasott, sokat gondolkozott; öntudatos, önálló szellem volt s különösen a lélektani kérdéseket a nők finom, természetes érzékeivel tudta megfejteni. Lajoson is valami csodálatos ihlet vett erőt. Eszébe jutottak a kelet költői, a kik csak akkor tudnak szépet, nagyot alkotni, ha a narghile mámoros álomba ringatta őket. Rajta is valami termékenyítő narkózis vett erőt. Minduntalan új, meglepő fordulatokra, eszmékre jöttek. S a tárgyalások alatt néha oly extasis vett rajtuk erőt, hogy önkénytelenül elnevettek magukat, vagy egyszerre, hirtelen elhallgattak, mint a tetten kapott gyermek.

Igy természetesen sokat voltak együtt. Valami láthatlan, csodás erő vonta őket egymás körébe. Soha össze nem beszéltek s mégis mindig percze találkoztak. A hol megpillantották egymást, öntudatlanul egymás felé siettek. Egyszer elhatározta Lajos, hogy átrándul Blankenbergébe. Mikor belépett a gőztramway kocsiába Heddát találta ott. Máskor Brüsszelbe utazott, hogy megtekintse a város nevezetességeit. A Palais de beaux-Arts-ban bolyongva Claude Lorrain egy lybiai tárgyú képe előtt Hedda szőke fejét pillantotta meg. Hedda hátranézett, mintha érezte volna, hogy ott kell állnia. »Látja, én már a második teremben vagyok!« mondotta szinte szemrehányólag. Pedig egyikök sem említette előre a kirándulást.

Eközben fáradhatatlanul foglalkoztak témájukkal, de leggyakrabban mégis két kérdés körül forgott az eszmecsere. Az egyikben teljesen megegyeztek, a másikkól meg egészen eltérő véleményben voltak.

Hedda az első szerelmet istenítette.

— Az első szerelem a szent, az igazi — mondotta mindég — a melyben az ideál képe még csupa aether és szerelem. Találón jegyezte meg egy bölcsész, hogy az olyan a lelkünkben, mint egy szentkép; nincs rajta más emberi, mint a két ajka, hogy minket csókolhasson. Angyal, a ki szárnyai alá rejti lelkünket, hogy a levegőbe, fénysugaras langyos régiókba vigye. Az angyal szárnyának csattogása és a csókok csattanása az egyetlen gyönyör, a mely lelkünket elkábitja s a háttérben egy homályos, megfejthetetlen, véghetetlen titok, a melynek nincs neve, alakja, határa. A későbbieknél minden megfordítva van. Az angyal elveszti szárnyait, a titokról lehull a lepel. Az a mennyországba emel, ez is paradicsomba, de földi paradicsomba visz.

Hedda szép arcza egészen átszellemült ilyenkor. Felhevült, mint a szónok, a ki igaz meggyőződésből, a lelkéből beszél. De Lajost nem tudta meggyőzni. Ő másképp vélekedett.

— Az első szerelem olyan, mint az író első munkája. Korai virágzás, tökéletlen, hamar elhaló. Ugyan hány volt oly boldog közöttünk, hogy a halálos ágyán az a két kéz fogta le a szemét, a melyet először érintett szerelmi csókkal ajaka? Az első szerelemnek csak az elsőség az előnye. A hóvirágot mindenki szereti, mert a tavasz első virága. De a szingazdag illaterhes, hosszantartó flóra csak azután nyílik. Ugy-e bár olvasott Balsac asszonyainak szerelméről? Vagy ismeri Bertram bácsi, Spielhagen ötvenéves férfinak megkapó, szép történetét? Ezek nem *első* szerettek. Jól mondja Turgenjev, hogy az első szerelem olyan, mint a forradalom, egészen kiforgatja lényünket magából s

mindjárt torlaszokat emel. Igaz, komoly boldogságot, tartós családi békét csak a későbbi ad...

De ha e kérdésben nem is tudtak megegyezni, annál egyetértőbben gondolkoztak a másik felől. Vajjon lehet-e a férfi és a nő között tiszta barátság? Természetesen lehet — állították. Egy szenvedélyes botanikus buzgalmával kutatták, gyűjtötték az adatokat, a melyek állításukat megerősítették. Oly hevesen, izgatottan védtek álláspontjukat, mint az ügyvéd, a kinek rossz ügye van. Mindkettő úgy beszélt, mintha a másik ellenkezőleg gondolkoznék. Mindennap egy egy érvelkedeskedtek egymásnak, mint virággal szoktak a szerelmese.

Miután futólag ismerték egymást, soha többé nem beszéltek magukról. Mégis minden szavuk, minden tettük rokonszenvük kölcsönös vallomása volt. Ha belefáradtak a komoly beszélgetésbe, elmentek a tengerpartra kagylót szedni s kinevették a másikat az, a ki többet talált. Vagy megtekintették a lawn-tennist játszó szikár, angol gentlemanokat és lodénruhás, sovány, sárgahajú ladykat s utánozni próbálták szögletes mozdulataikat, hadaró beszédjüket. Vagy megvárták az angol postahajót, találgatták ki mi lehet az utasok közül? Jóízűen nevettek, mikor másnap megtudták a kurlisztából, hogy egy olaszt mexicói farmernak, egy serfőzött miniszternek néztek. Gyermekes vidámság, pajzán jókedv lepte meg mindkettőjüket, a melyet Lajos még sohasem érzett. Némely este Hedda meghívta őt theára. Ezek voltak Lajos legkedvesebb percei. Az öreg tábornok és ifjú leánya körében megismerte azt a benső, egyetértő, meleg családi életet, a melyről mindig álmodozott. Élvezettel hallgatta a tapasztalt, világlátott férfiú csevegéseit, a ki egykor ezrek fölött uralkodott s a kit ma a leánya gyermekként vezetett, de oly ügyesen és gyengéden, hogy az öreg úr észre nem vette.

A fáradt öreg ember a thea elköltése után rendesen elszunyadt. Ilyenkor ők, hogy ne zavarják pihenésében, a szomszéd szobába vonultak. Rendesen kihajoltak az ablakon. Hedda rózsát himbált a kezében s a mint szép termete beszédközben rythmikusán ingott, olyan volt maga is mint egy ringó rózsaszál. Lajos szemei ámulattal tapadtak rá. »Szép vagy«, mondotta elragadt tekintete. Hedda arca visszamosolygta. Csodás arc volt ez, a mely nemcsak némán mosolyogni, de némán nevetni is tudott. »Igazán tetszem?« — kérdezte a néma mosolygás. És az arczáról egészen eltűnt az a bágyadt árnyék.

Lajos nem tudta, hogy mi történik vele. Könnyen, jól, meglegedetten dolgozott, üdült, izmosodott testbenlélekben, ki volt forgatva egész valójában, de még álmodozóbbá, még elmélázóbbá vált, mint eddig volt. Miután a valóságban fel nem találta, mindig élt képzeletében egy eszményi nő alak, a kit a világirodalom híres szépeinek jellemző vonásaiból alkotott meg magának. Egy személyben Ofélia, Mignon, Tátjana, Heilbronni Katicza stb. volt az. Most ez a fényalak más alakot kezdett öltetni. Olyan volt a szeme, mint Heddaé, olyan a hangja, mint Heddaé, olyan a szíve, mint Heddaé.

Három hétig tartottak ezek az aranyos, verőfénytavaszi napok. Egy este megint együtt sétálgattak Fort-Wellington körül, a hol kevésbé zavartak őket kíváncsi járőrelők. Beszédközben említette Hedda, hogy elmúlt már huszonhárom éves. Lajos meglepetve jegyezte meg:

— Igazán csodálom, hogy oly nő, mint ön, még mindeddig nem ment férjhez.

Hedda halkan, kedvesen nevetett.

— Csodálkozik? . . . Pedig ismeri nézetemet a házasságról. Én csak ahhoz fogok nőül menni, a kihez igaz, mély szerelem csatol és egyéb semmi. Lehet az illető egy Falstaff, lehet koldus, lehet egy khinai, de szeretnem kell. Eddig még nem találtam ilyenre, mert látom, tudom, hogy a ki e tekintetben könnyelmű, iszonyúan bűnhődik, kivált, ha később megtalálja az igazit. Anya nélkül nevelkedtem fel, keveset jártam társaságba s a kivel megismerkedtem, csupa katonatiszt volt, a kik már atyám iránt való tekintetből is udvaroltak nekem. Ezeket még mindig úgy tekintettem, mint a bábának játékszerű szolgáló pléhvitézeket, a kiknek csak az Andersen-féle mesékben van érzelmes szerepük. A valóságban igazi tuczatemberek. Aranyos gombokból, kemény gallérből, rideg dress-ből vannak valamennyien kifiragva. Voltak közöttük olyanok is, a kikhez felületesen vonzódtam, de soha sem tévesztettem össze a szerelmet a rokonszenvvvel.

Lajos zavartan, szégyenülten sütötte a földre tekintetét. Hedda levette a kalapját fejről, s hátrasimitotta fürtjeit. Bizalommal és nyíltsággal fordította feléje az arczát.

— C'est moi — mondotta. — De hát ön, ön barátom?

Lajos siri komolysággal felelte:

— Én, — én nő vagyok.

Hedda hirtelen elkapta a fejét, de nem szólt semmit sem. Egyszerre abbahagyta a megkezdett tárgyat s feltűnő sietséggel másra fordította a szót. De nehézkesen, szintelenül ment a társalgásuk ezentúl. Mindketten örülni látszottak, mikor elváltak egymástól.

Nyomott, levert, gondterhes hangulatban tért Lajos a lakására, a melynek levegőjét kimondhatatlanul fojtónak találta. Kitérte minden ablakát. Nagyon komor gondolatok foglalkoztatták. Hogy megszabaduljon tőlük, dolgozni akart, de képtelen volt rá. Az első eset volt ez, mióta Heddával megismerkedett. Végre elhatározta magát, hogy lefekszik.

Csak most vette észre, hogy az asztalán egy levél fekszik a nejtől. Néhány kusza sorban lusta betűkkel és csuf helyesírással gratulált születésnapjára és pénzt kért, mert a mit odahaza hagyott, már elfogyott. Nagyon felszökött a hús ára: Anélkül, hogy észre vette volna, foszlányokra morzsolódott kezében a papiros.

A szép meleg est után rideg, komor reggelre ébredt. Hirtelen beköszöntött az ősz. Az éjjel nagy vihar dühöngött, mely egy éj alatt mindent tönkretett. A járdák tele voltak lehullott falevelekkel, összetépett virágszirmokkal, levált faltörmelékkel; a partokat szennyes, vastag iszapréteg borította, telve árboczfoszlányokkal, hajóroncsokkal. Heddával csak délután a casinóban találkozott, szemét setét karikák övezték, vonásaiban valami titokzatosság setélt. Az a melancholikus árny, a mely az utóbbi időben eltűnt az arczáról, újra ott lebegett felette.

A tegnapi napon készült kéziratát nem vitte el megmutatni s Hedda nem is kérte, bár eddig mindig ez volt az első szava. Mintha valami idegesség, valami unott fásultság vett volna mindkettőjükön erőt. A társalgásban kínos szünetek állottak be, minduntalan kifogytak a témákból. Egyszerre kezdtek az elutazásról beszélni, a mi eddig soha sem jutott eszükbe. Oly tartózkodók voltak egymással szemben, mintha mindegyikük félne valamitől. Este pedig Hedda — szokása ellenére — nem jött ki az Estacadera.

Vajjon kijön-e ma? — töprengett magában Csobády. — Oh, jobb volna, ha otthon maradna. Vagy még jobb, ha be sem várva a rendes találkozás idejét, ő is haza menne. A munkája is várja, haza is kell

levelet írnia. Undorodott mindkét foglalatosságtól. Habozva állott meg, nem tudva, mit csináljon.

Most egyszerre kigyult a fénytorony hatalmas reflectora.

Nyolcz óra, a zsilip megnyitás ideje. Egy pillanat alatt megszűnt a habozása. Meggyorsította lépteit és az Estacadera sietett. A hosszú padsorok telve voltak már kíváncsi nézőkkel. Szokása szerint a gát legszélső pontjára tartott s reádőlt a karfára. Kaczér hullámok nyaldosták a töltés köperemét, mormolva, csobogva, sutogva, elpodosva egy-egy atómot a hold ezüstjéből, hogy tündérfátyolt szőjjenek belőle magoknak. Különös, soha nem érzett ellágyultság vett rajta erőt.

Egyszerre felkapta a fejét. Ruhasukagást hallott és édes, meleg vanília illattal érezett. Hedda egyenesen melléje lépett és némán nyujtotta a kezét. Szeme zavaros volt, a milyen sirás után szokott lenni. Észrevette Lajos fürkésző tekintését. Fáradtan végighuzta szép kezét homlokán.

— Nem jól érzem magamat — mondotta. — A fejem nagyon fáj. Alig látok, alig tudok beszélni.

Alig is beszéltek valamit, hanem belemerültek a gyönyörű éjszaka élvezésébe. Csupa feketeség és arany volt az egész világ; igazi clair-obscure. Az éj fekete fátyolát a távoli halászbárkák apró lámpásai megannyi arany petytyel verték ki. A néma, barna sziklákon játszi arany csíkok kergetődöztek. Majd megnyitlák a zsilipek. Duzzadva, hömpölyögve ömlött a nyílt tengerbe az apró kis állatkákkal megvilágított aranyfolyam. Néhány sétáló felkapott a vízből egy marékka és feldobta a levegőbe. Mint aranypor, repültek szerte szét az apró vízcsöppek. Itt egy kalapon, ott egy hajfonaton csillogott tovább a bűvös aranyeső.

Hedda tágra nyílt, vágytól, gyönyörtől égő szemmel suttogetta:

— Annyi gyönyört találok e fényben, hogy szíve bűnnek érezem.

Majd mintha megingott volna, Lajos karjára tette a kezét.

— Üljünk le, szédülök.

Helyet foglaltak a legközelebbi padon. Hedda keze még mindig a Lajos karján pihent. Lajos gyengéden megfogta és az ajkához emelte.

— Szép volt, gyönyörű volt! — suttogetta. — Miért is nem tarthatnak az ily pillanatok örökké!

Hedda nem felelt, csak lehajtotta szép fejét, a melyet egészen elborítottak a holdsugarak. A napernyője kicsuszott a kezéből és tompán koppant a földön. Lajos felemelte. Csakhamar újra lecsuszott. Most már nem nyult utánna egyikök sem.

Most egyszerre valami csodás, rejtelmes zugás támadt a levegőben, a melyet gyakran hallani csendes éjjeken. Az aether harmoniája. Édes, szerelmes mormolás, mintha mind az a csók és suttogetás egyesülne benne, a melyet e perczen az egész földön váltanak.

Összevillant szemük s Hedda feje egy pillanatig Lajos keblén nyugodott.

De egyszerre kikapta kezét a Lajoséból és ijedten felugrott. Mozdulatlan, merev szemmel, kezét a homlokára szorítva, tekintett körül. Oly rémület volt abban kifejezve, mintha valami veszélyes tájon eltevedünk s egy villám fényénél felismerjük borzasztó helyzetünket.

— Rosszul vagyok... hazamegyek — dadogta elhalón s gyors, izgatott lépésekkel megindult.

Lajos lehajtott fővel, némán indult utánna. Mint Rip-Rip a regében, mintha egyszerre évekkel megöregedett volna, fáradtan, nehézkesen vonszolta elerőtlenült tagjait.

Hosszas árnyékuk egymást kergetve kísértetiesen rezgett a házak fehér falain. Lépteik tompán kopogtak. Egyre jobban siettek, mintha futnának önmagok elől.

A Hotel de l' Ocean kapujában elváltak. Hedda futólag nyujtotta kezét, csak az ujjait érintette. Hideg volt az, mint az őszi éjszaka maga.

Az üvegajtó becsapódott utánna. Mintha egy kriptá nehéz ajtaja zárult volna be fölötte. Lajos egyedül maradt. A csillogás, a fény mindenütt megszűnt, fekete lepelbe burkolódzott a szeptemberi éjszaka. Szeméhez kapott, mint a kit édes álmából hirtelen kegyetlenül felébresztenek. Szíve alig dobogott, mintha megdermedt volna. Ugy érezte, mintha a világ egy végtelen, beláthatlan ür volna s ő benne az egyetlen, nyomorult, mákszemnyi parány.

Kínos éjt virrasztott át. Átgondolta egész helyzetét. Reggel sietve összecsomagolta minden holmiját s tizenegy órakor elhagyta a lakását. Metsző éjszakai szél süvöltött a néptelen utcákon. Bekopogtatott Hardonéknál.

Hedda egyedül volt az elfogadó szobában. Lassan, tétovázva felemelkedett helyéről és nyugtalan kíváncsisággal vizsgálta arczvonásait. Mintha megnyugodott volna tőlük. Egy halálra elszánt ember kétségbeesése setétlett azokban.

Megelőzte szavait.

— Bucsuzni jött? — kérdezte reszkető hangon.

Lajos lassan, nehezen tagolta:

— Elmegyek.

Összetört élete egész kétségbeesése, lelke minden keserősége, szíve összes szenvedése benne volt ez egy szobában.

Hedda lehuntya szempilláit:

— Szegény barátom, hát elhagy! — mormolta.

Lajos akadozva, sietve beszélt.

— Az éjjel... erős láz... már régebben észrevettem... Orvosom azonnal elküldött... Ischl, vagy talán Gastein...

Hedda halkán, szomorúan ingatta fejét.

— Tudom, tudom.

Azután egyikük sem szóllott semmit sem. Nem is igyekeztek megtörni a hallgatást. Végre Lajos felállott:

— Még sok a dolgom.

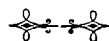
Hedda is felemelkedett. Mintha egy fél fejjel megnyult volna e pillanatban. Szilárdan, hosszasan megszorította a kezét s megerősödött, emelt hangon mondotta:

— Isten önnel! — azután még egyszer halkabban: Isten önnel!

Lajos némán meghajolt és hirtelen elfordult. Hedda ott maradt mozdulatlan, egyenes tartásban a kerevet mellett, a míg ő a szobát elhagyta.

Sietett, pedig tudta, hogy nem fogják visszahívni. Tompa bugás, hasonló a megtört harang szavához, hagyta el az ajkait, mikor künn találta magát a szürke, ködös, nehéz levegőn. Megindult a diguen s támolyogva botorkált a karfa legszélső pontjáig, a hol merev, megtört szemmel, átnedvesedve, dideregve bámult a vihartól felkorbácsolt szennyes habok közé sokáig, hosszasan.

Azután gépies, vontatott mozdulattal a zsebébe nyult s egymásután dobálta ki onnan a ragadó hullámok közé a kézírata fehér lapjait, a melyekbe a lelke volt temetve. A hullámok ölükbe vették és elvitték őket messzire. Ő meg, mint hajdan Niobe gyermekeire, megkövült szívvel, szoborként bámult utánok...

Madár dalolgat...

*Madár dalolgat édes-bús dalt
A cserjék ág-bogán,
Madár dalolgat: párjavesztett,
Szomorú csalogány.*

*Magam is ily párjavesztett
Bús csalogány vagyok,
Lelkem borongva száll az árnyban
S a multon andalog...*

*De most egyszerre napsfény villan
Az erdő fái át,
S a lombokon lobogni látom
Az élet zászlaját.*

*A vén sziklák is mosolyognak,
Mint jó öreg urak,
S mely előbb búsan sírdogált, most
Felujjong a patak.*

*Tánczolnak a lengő levélkék,
A madár babetáz...
— Ah, több a szerelem szívemben,
Több, mint a könny, a gyász!*

Endrődi Sándor.

Ádám úr esete.

Irta:

BEDE JÓB.

Nagy Ádám bizony azt nem ügyelte, hogy a hajszájai között sok az ősz szál. Hugai, öcséi megnőttek régen körülötte és el is költözködtek. Ő egyedül maradt.

Egyedül maradt a sződi kurián, az ősi lakban. A sok munkát, a hogy megszokta, folytatja. Néma magány körülötte a reggel és hallgatag az est. Régebben azzal telt az idő, hogy hugait, öcséit, kik árván maradtak reá, nevelte. Ő maga, saját maga előtt, soha sem számított. Oh, Nagy Ádám jeles mintaképe a falusi vén legényeknek, az egyszerű, csöndes véralkotású embereknek. Ő felkél reggel, kiadja a rendelkezéseket a cselédeknek: ugarolásra, szántásra, hordásra; utánna néz pontosan a munkának; megebédel, a hol a dél éri és miután kifizette a dolgozókat, csontos, nagy alakját felviszi a lépcsőn, jobbra-balra ingatva a fejét és lepihen aludni a régi képekkel teleaggatott penészszagú tágas szobába. A szoba ablakára ráhajlik a széles terebélyű tölgyfa s ágai között altató danát zeng a boldog madár, míg a tücsök szerelmeskedik a hosszú, lágy füvek között.

A tücsök szerelmeskedik a hosszú lágy füvek között és a falu alacsony padkaira a házak előtt ifjú párok telepednek le, félve, de boldog izgatottsággal, de gyönyörűsége álmokat álmódván át ébren.

Ám, ha jön a virradat, az első kakasszó már fölkelte Nagy Ádámot. Felkél és kinéz a tágas udvaron, a hol minden rendben. A munkások igyekeznek a mezőre, egy-egy asszony még késik: ennivalóval látja el egész napra a csecsemő gyermekét és tanítgatja vigyázásra a házörző kutyát. Aztán siet ő is a többiek után, kik hosszú sorban igyekeznek előre.

Ugyanezt a képet látta, a mióta emlékezik, százszor és százszor, ugyanezt az udvart s a határt, de sohasem merengett el a nézésén mostanáig.

Mostanság azonban, hogy Nagy Ádám egyedül maradt és nincs kiről gondoskodják, ideje akadt arra, hogy apróbb megfigyeléseket tegyen, lássa az életet körülötte, a folyton ujló világot, a halálból sarjadó életet. Ideje maradt látni, hogy események történnek a birtokán kívül is a faluban: egy-egy régi ember meghal; ifjú párok összeházasodnak; az emberek kaczag-nak, sirnak, vigjátékokat játszanak és nyögnek a tragédiák sulya miatt.

S míg merengve áll a nagy kőtornácson az udvarház eresze alatt: csodálatosképen gyermekkorára emlékezik vissza, de úgy, mintha azóta csak rövid napok multak volna el, mintha azóta nem látott, nem érezett volna mostanáig. Némi zsibbadtság átrezeg az agyán, valami fáradtságot kell kipihennie s aztán akár gyermek legyen újra.

Ime, ott a kerítés mögött, a kert hátsó részén, milyen lombos, nagy az eperfa, a mi ezelőtt nemrég derekáig sem ért és mekkora erős ágakkal gyarapodott a tölgy, a mióta nem látta, a mióta alatta játszadozott imént, tegnap vagy tegnapelőtt gondtalan szívvel és hallotta az aggodó anya kiáltozását:

— Ádi! Ádi! gyík van a fűben!

S emlékezik, hogy nevetett a csigák lassu vándorlásán, gömbös, apró szarvaikon, melyekkel úgy kevélykedtek, mint király gyémántos koronájával a mesékben.

Mikor volt? Tegnap, tegnapelőtt — mondom — azt hiszi, mert ma ismét szívesen elmereng és várja hosszan a délibáb ezerszínű fényes tükrét, kék vizeivel, világos nagy mezőivel s a ragyogó levegőben uszó tarka képeivel...

Majd elindul Ádám és czéltalanul járja a nagy kertet.

S így jártában-keltében egyszer tulnan a szomszédból gyenge leányének hallatszik feléje üdén, bájosan.

Van ahoz való hangulata, hogy a kerítéshez lopózzék és arra ügyeljen: ki énekel ott túl?

Ablakot szorít a szemének a gyepün és türelmesen tekint át. Ah! egy kis leány! Az arcza üde, mint a vadrózsa kipattant szirma. Az özvegy jegyzőné gyermekleánya. Csak az imént akkora volt ni! akkora mint ez a bimbós mályva. A templomban a pad mellett állott, ha hely nem jutott neki és kezében tartott muskátli bokréját szagolgatva, derűlten, kíváncsi gyermek érdeklődésével tekintgette az imádkozó hiveket. Igen, ott tünt fel Ádámnak egyszer. Rajta is felejtette a szemét önkénytelenül, mint a hogy az ember egy kis magot kereső csirkét is ügyelget szórakozottságában. És lám, hogy megnőtt! Melle, dereka megformásodott s úgy dudolgat, míg ölében a cseresznyés kosárban babrál kis keze, mintha valami után vágya volna már. Mi hiányozhatik egy ilyen semmi jószágnak? Ádám nem tudja felérni észszel. Egy perczre azt gondolja, hogy átkiált a gyermekhez, de aztán restelli mégis. Hanem a kerítéstől nem megy odább. Meggörnyed és érdeklődve lopja meg a leány egyedüliségét.

Ez bizony csúf dolog, hanem jól esik Ádámnak. Mire se gondol, de érzi, hogy ez a gyermek a tavasz, a dús, az édes tavasz s jól esik élvezni! A széles utak fehérek az almafa lehullott virágaitól; versenyt ugrálnak a szöcskék egyik fűszálról a másikra; méhek donganak a virágok levelein; raj iramodik zugva a büszkén szárnyaló királynő nyomába; a fű ráhajlik szerelmesen a kökőrcsin törzsére és csendes boldogság lakik körülte mindenütt. S a Mari nagy kék szemében

találkozik a tavasz minden pompája és visszatükröződik ide reá Ádámra, kinek fedetlen fejére ha lehull egy fehér almavirág, alig látszik ki az ősz hajszálak miatt.

S hogy másnap ismét hangzott a dal, Ádám ismét ott volt a sövény mellett és így szólott:

— Busul valamiért kis leány?

Bizony rebegett a hangja.

A gyermek fölkelte bátran és odalépett:

— Nem. Miért busulnék?

Aztán felkapaszkodott a kerítésen s átnézve így szólott:

— Mit csinál a nagyságos urfi?

S mindjárt beszélgetni kezdett. Persze gyermek-ségeket, haszontalanságokat, semmiségeket.

Hanem Ádámnak úgy tetszett, hogy sohasem hallott csinosabb fecsegést.

S hogy este lett, könnyedebben igyekezett föl a kőház széles lépcsőin, valahogyan szépnek, kellemesnek tetszett a környezete és valahogyan a falí ősi képek nem csaták történeteit beszélgették, hanem könnyed, derült eseteket.

És azon este a leányka minden szavát újra hallotta a nagy ház csendes legényszobájában s néha hangosan szólott a néma, nyugalmas éjbe: »De milyen bizalommal van hozzám... Lásd... lásd.«

Valahogy nem tetszett ez a tulságos bizalom. Egy kicsit tán büszke is volt ahoz, hogy a kis jegyző-leányka így szóljon hozzá; egy kicsit megmagyarázhatatlanul, kellemetlenül érintette, hogy olyan tartózkodás nélkül szól, a hogy az öreg emberekkel szoktak a gyermekek.

El is határozta, hogy nem vet ügyet rá többet...

El is határozta és estefelé mégis ott volt ismét a kerítés mellett és az öklével feszített ablakon át nézett be a virágos kertbe, vágyó szemmel a gyermek után. A leány sietve jött végig az uton és odatámasztott egy kis létrát, átnézett a gyepün.

Felkönyökölt és így szólt:

— Itt van?

Kezét nyújtotta Ádámnak. A vén legény a maga erős kezébe fogta a gyenge ujjakat és el sem cresszette. Ah! milyen puha, meleg ez a gyenge leánykéz.

— Akar valamit, Mari? — kérdezte.

Azonban egészen mást szeretett volna mondani. Valósággal zavart volt.

Mari bátran nézett a szemébe s így szólt:

— Vártam, hogy kérdezzem. Addig nem mertem.

Olyan jószágos az arcza, a szeme. Hát miért ne szeressen, miért ne segítsen engem? És senkim sincs, a kihez fordulhassak. Lásza, hogy is mondjam? ... Hát én, meg a felsővégi kovácslegény a György — ismeri-e? — már rég-rég, de milyen rég, úgy akarjuk, így szeretnők... én nem tudom el is mondani. De ő szeretne engem feleségül venni s én, én is szeretném... ha az anyám akarná... De ő nem akarja. »Egy kovács« azt mondja. De hát mit tesz az? Ismeri Györgyöt? Aztán neki sincs semmije. Hát én mit csináljak? s ki segítsen rajtam, ha a nagyságos ur nem tudna. Csak ha akarna segíteni, istenem. Nem akar?

És a nagy kék szemekben könnyeinek gyöngye csillogott.

Ádám csak bólintott csendesen a fejével. Valami egyebet várt...

Mikor őszi verőfényre az est árnyéka fátyolt borít: milyen szomorú a táj!

Ádám visszafelé indult a kertben, melyre már leszállott az este. Nem látszottak az utak; csak úgy támolygott ide-oda, fel agglegényes üres kastélyába...

Végzetem.

*Ha küzdésem; szenvedésem
S az a láng, mely lelkesít
Megnyerhették a magasabb
Hatalmaknak kegyeit;
Hogy vigyenek diadalra,
S üdvözlőtté tegyenek:
Csak hagyják meg híven, tisztán
Nekem a te szívemet!*

*De ha vágyam, nagyra törve,
Büszkeségem és daczom
Rám idézte bőszerű haragjuk
S nincsen bennük irgalom;
Hogy erőmet elhamvasztják
S kárba vesztik dőn senek:
Csak szakszák el szívemetől
Mindörökre szívemet!*

Koroda Pál.

A gyerekek kedvéért.

— Orosz rajz. —

Lisiczina Ivanovna Anna a férje könyvszekrénye előtt térdel állva valami vig dalt énekelt s rendezgette a szekrényt, készülvén a karácsonyi ünnepekre. Először leszedte a könyvet mind a polczokról, letörülte a polczot törölő-ruhával, azután vissza rakta a könyveket egészen az előbbeni sorrendben.

Lám — gondolta magában — még két nap van hátra s én már ma elkészültem; a hátra lévő napokat majd arra használom föl, hogy megfüröszsem a gyerekeket, megfürödjem magam is, megfürödjék a család is s végül bevásároljak az ünnepekre. Elképzelte magában: hogy megy ő el majd a széna-térre*), (azért oda, mert ott minden olcsóbb), hogy fog ott alkudozni a boltosokkal s makacsul kijön a boltokból, arra a boltosok úgy tesznek, mintha épen nem volna ő rá szükségük, tényleg pedig halálos félelmeket állanak ki, hogy ő elmén és nem veszi meg az árút. Világosan maga elé képzelvén ezt a képet, Ivanovna Anna elmosolyodott s önkénytelenül összehasonlította magát a milyen most volt, azzal a milyen azelőtt volt, mikor örült árat fizetett mindenért, csak hogy hamarabb kijöhessen a boltból és ne kelljen a boltossal beszélgetnie. Pedig hiszen csak tíz éve még, hogy férjénél van.

— Hja, a körülmények megváltoztatják az embereket, gondolta magában. Miután betette a szekrénybe az utolsó könyvet is, a szekrény-ajtó kulcsába fogózkodva felállott s fejét megrázta, mintha el akarná magától üzni a kellemetlen visszaemlékezéseket.

Kétségbeesetten nézett a férje ócska íróasztalára, eszébe jutott, hogy az már öt év óta nem volt rendezve, leporolva, pedig ő neki most még egy egész órája van addig, míg a gyerekek a sétáról, férje pedig a hivatalból visszatérnek.

Zsebéből egy csomó kulcsot kivéve kinyitotta az íróasztalt s egymás után huzogatta ki a fiókokat, gyorsan szedegetve ki a holmit s kitörölgetve a port. A csomagba rakott papirost megveregette a tenyerével, aztán megint visszarakta őket. Némelyik fiókban sok

*) Sz.-Pétervár híres-piacza.

mindenféle lom volt, így például régi tépett hirlap, csomóba gyűrve, azután olyan számadások és jegyzetek, a melyekre már — mint látni lehetett — semmi szükség sincs, — azután behasogatott váltók stb.

Ivanovna Anna mindezt a haszontalan lim-lomot gyorsan áttekintette aztán kidobta a földre. Egy fiókkal meg volt akadva: a mint kihúzta, sehogy sem bírta visszatolni és bezárni; megpróbálta úgy, hogy kihúzta egészen, megnézte minden oldalról, aztán megint bedugta — de csak megint nem bírta bezárni; valami baja volt. S csakugyan: a mint újra kihúzta, meglátta, hogy a fiók mögött egy időtől megsárgult papírcsomó volt. Boszúsan dobta a papírt a földre s tovább folytatta a dolgát, csöndesen valami vig románczot dúdolva.

Bevégezvén dolgát, épen be akarta hívni a cselédet, hogy söpörje össze a földre hányt papírszemetet, de akkor eszébe jutott, hogy jó lenne megnézni a legutóbb kidobott papirost is: legalább nyugodt lesz, hogy nem hányt el semmi szükséges dolgot. Lehajolva fel emelte a papírt s még mindig vigan dudorászva leeresztette az ablak-függönyöket, lámpát gyújtott, kiegyengetve kezével az asztalon a gyűrött papírt s kényelmesen leülve egy karosszékbe, el kezdte azt olvasni.

Az olvasás kezdetén arcán a meglepetés, azután a rémület jelei mutatkoztak, végül egész arcza vonaglani kezdett, szemeiből könnyek fakadtak. Végig olvasván az írást, nehányszor megforgatta kezében a papírt, mintha valamit keresne rajta, aztán kissé elgondolkozva, újra olvasni kezdte azt.

»Kedves Ványa barátom!

»Szörnyen kétségbe voltam esve s tanácsot akartam tőled kérni: mit csináljak, hogy szabaduljak abból a kinos helyzetből, a melybe nem régen jutottam. Arról van szó, hogy én csak most, házasságom ötödik évében jöttem rá, hogy én soha sem szerettem az én feleségemet, hogy iránta táplált érzelmem nem volt egyéb, mint szórakozási vágy, szerencsétlen szenvedély. Elég az hozzá, hogy meggyűlöltem és nem szenvedhettem őt —: kövér, érzéki arcza ellenszenvet ébresztett bennem, s még járása is, sőt minden mozdulata kiállhatatlan lett előttem. Mikor hallottam az ő nyöszörgő, diszkant hangját, olyan kinokat álltam ki, mintha izmaimat tépték volna. Istenem, istenem! Fejemhez kaptam s erősen szorítottam halántékaimat: úgy tetszett, hogy a kétségbeesést fejem ki nem bírja és szétszakad. Mi mindent meg nem próbáltam én, hogy iránta való ellenszenvemet legyőzzem! Mint lelki betegét gyógyítottam magamat, hideg vizkúrárt használtam, igyekeztem mentől kevesebbet gondolkozni és mentől többet dolgozni. Nem használt semmi, a munka kifordult kezemből, agyvelőm nem reagált. Kezdtém hazulról mentől többször elmaradni, korán elmenni és későn hazatérni. Egész napokig ögyelelegve Pétervár-szerte, nyugodtan átgon dolhattam helyzetemet s rájöttem, hogy ez az érzés ép úgy erőt vett egész lényemen, mint régebben az, a melyet én akkor iránta való szerelemnek képzeltem. Beláttam, hogy ez az érzés nem az ingatag ember szélséye, hanem teljesen alapos, sőt észszerű érzés. Meggyűlöltem őt azért, mert jól megismertem. Barátom a nők csodálatosan jól értik azt: miképen kell vad-macska ösztöneiket az illendőség álarcza alá rejtetni. Mig ő leány volt s azt az álarcot viselte, nem volt azon keresztül semmi rossz sem látható s én lépre mentem neki; de akkor eldobta álarczát örökre. Ez a nő, kedves barátom, a ki lány korában mindig magasabb törekvésekről és célokról beszélt, most végkép elhagyta magát, átadta magát garasos számitgatásoknak és konyhai foglalatosságnak. Ő még csak nem is okos, mint a

minőnek én őt régebben képzeltem, sőt több: ő buta és önző, mint minden jellemtelen asszony. Én már többször feltettem magamban, hogy a faképnél hagyom és elutazom, de biztosra vettem, hogy utánam jön. Hányszor feltettem magamban, hogy feltárom és megmagyarázom előtte iránta táplált érzelmeimet, megértetem vele, hogy semmikép sem vagyunk egymáshoz illők, de hát hogy bírja ő ezt felfogni az ő buta fejével? Mert hiszen ő — mint minden ostoba ember — rettenetes hiú és makacs. Végül öngyilkosságra gondoltam. De lelkiismeretem azt sem engedte meg, eszembe juttatta reménybeli második gyerekünket s elhatároztam, hogy viselni fogom hát keresztemet egész életemen át. Időnkint még most is vannak olyan perczeim, midőn érzem e keresztsúlyát — s ez is azok közül való, a melyben hozzád ezt a levelet írom.

Vagyok szerető barátod:

Lisiczin N.

— Miért, miért? — zokogott Ivanovna Anna s mintha nem hinne magának, ismét kezébe vette a levelet és ismét olvasta, de ezúttal sem talált abban semmi megnyugtatót.

— Mi ez? mit csináljak én most? — mondá Ivanovna Anna kétségbeesetten s kezeit térdeire bocsátva és fejét lehajtva elgondolkozott; — hát ő öt évig csalt alakoskodott előttem! Istenem, mennyire le vagyok alacsonyítva, milycn szörnynek fest ő engemet barátjához írt levelében! Mit tegyek most? magyarázatot kérjek tőle, hogy hátha ez csak valami félreértés? Nem, ez újabb megaláztatásom volna. De mit tegyek hát? Menjek el s ezzel bebizonyítsam először azt, hogy ő csalódott, midőn azt képzelte, hogy én mindenüvé utána megyek, másodszor pedig megkimélem magamat a lealázott, szükségből asszony szerepétől? S mi lesz a gyerekekkel? Nos, a gyerekeket is magammal viszem. De ha nem adja ide őket mind? Mi lesz akkor? Akkor... akkor...

Ivanovna Anna nem tudta elhatározni, hogy mi lesz akkor és újra sírva fakadt.

— Nos, — szólt végre, — mindegy, a hogy lesz, úgy lesz, én magamhoz veszem a gyerekeket s elutazom Antal nagybátyámhoz falura.

Ez elhatározással Ivanovna Anna felkelt, megtörülte könyeit s az asztalon előkeresve egy levélpapírt, el kezdett egy levelet írni Antal bácsihoz, kérve őt, hogy jöjjön ki ő és a gyerekek elibe a vasuti állomásra.

Alig végezte be Ivanovna Anna a levelet, midőn az előszobában megszólalt a csengetyű, azután vig gyerek-hangok hallatszottak be, majd magok a gyerekek szaladtak be vig zajjal, csillogó szemekkel s a hidegtől kipirult arczokkal a szobába.

— Itthon van a papa? — volt legelső szavuk; — a papa nekem lovat ígért, — mondá az öt éves Péter.

— Nekem meg lámpást csinál a papa, dicsekedett anyjának a hét éves Liza.

Anyjuk bement utánuk a gyerek-szobába és segített ott a dadának őket levetkeztetni, a kik még mindig azon szólalkoztak, hogy melyikök szereti jobban a papát s melyikök fogja azt legelőször meglátni.

Mentől tovább hallgatta Ivanovna Anna a gyerekek fecsegését, annál jobban ingadozni érezte magát abban a határozatában, hogy elutazzék.

Bevégezvén a gyerekek vetkeztetését Ivanovna Anna az ablak felé fordult s magában így szólt: »Oh, be későn jutott az én kezembe az a szerencsétlen levél, — oh, mért nem hamarabb, mért nem hamarabb! Elmentem volna tőle minden habozás nélkül —; akkor

még gyerekek nem voltak s én bennem még akkor annyi erő és egészség, annyi tudás és törekvési kedv volt, — de most? Most minden elszállt, elmúlt! Szegény gyerekek: hát mit vétettek ők, hogy elhagyjam őket? Öt éve már, hogy férjem viseli a keresztet. Különleg ő egészen jól viselte magát velem és a gyerekekkel szemben. Ő kénytelen volt érzelmeit rejtegetni, pedig az nagyon nehéz lehetett neki, de megtette a gyerekek kedvéért. Nekem is kötelességem eltitkolni a mit érzek, s a gyerekek kedvéért élni úgy, mint eddig. Vagy képes volnék-e én a gyerekeket elvinni tőle, mikor úgy szeretik őt! Felveszem hát én is a keresztet és viselem a gyerekek kedvéért.

Ivanovna Anna gondolatait csengetyü-hang szakítá félbe; a gyerekek zajjal szaladtak ki a gyerek-szobából az előszobába apjuk eleibe. Egyik jobban örült, ugrándozott és kiabált, mint a másik.

Ivanovna Anna pedig mélyen lehorgasztott fővel ment a konyhába, hogy feladassa az ebédet; kivette ott zsebéből a későn felfedezett, valamint az Antal bácsihoz írt levelet s mindkettőt bedobta a lángoló tűzbe.

Amerika.

Egy szolgabíró erélyességének nagy dicséretét olvastam valamelyik lapban. A szolgabíró valahol a felvidéken működik s azzal érdemelte ki a leghazafiasabb sajtó tapsait, hogy az Amerikába indult kivándorlókat, mielőtt a megye határát átlépték volna, lefűlte és zsandárokkal visszavitette oda, a honnan elindultak.

Nem vagyok érzélgős és az általános frázisok legnagyobbjainál is többre becsülöm a legkisebb praktikus jó cselekedetet. Az a szolgabíró, bizony egy kissé drasztice, bárha »többé nem szokatlan uton« magyarázta meg annak a kivándorló csapatnak, hogy »itt élned, halnod kell«, de ez nem baj. Azért tényleg még is nagy jót tett azokkal a szegény emberekkel, a kiket bizonyosan valamely lelketlen ügynök bujtatott fel a kivándorlásra s azonkívül egy kis szolgálatot tett a hazának is, melynek nem válik javára, ha egész vidékei és falvai kiürülnek.

»Hál' isten, vannak még erélyes szolgabírák is! Most már az a szegény bolond nép, mely a minapában fölkerelkedett, hogy elszakadjon a hazától, szépen tüzet rak megint régi tűzhelyén, szánt, vet, mint előbb, boldogul — és él, mint a haza polgára, éppen holtig.

Sok olyan szolgabírót adjon az Ég e hazának, mint az az egy!

Éppen, a mint így magamban köszönetet szavaztam annak a szolgabírónak, kopogtak ajtómon.

Egy kedves, művelt sárosmegyei urambátyám lépett be, őszinte nagy örömömre.

Nincs bolondabb és igazságtalanabb köz-gúny, mint a mely a sárosiakat akarja bántani. A sárosiakat svihákoknak csúfolják, pedig az, a mivel erre a csúfnévre okot adnak, egy becsülésre méltó erény. A sárosiakban semmi hagyományos, keleti lustavérűség nincs. Élénkek, eszesek, műveltek és munkások. Az ő vármegyéjük földje, nem Kánaán. Ott gondolkozás, számítás, vállalkozás és munka nélkül sohase lehetett urilag megélni. Már pedig a magyar uri osztály urként akart élni ott is. Addig gondolkozott, számított, vállalkozott és munkálkodott tehát, míg a lelki és testi agilitás második természetévé vált. A lomhák pedig elnevezték a sárosit sviháknak nehogy el kellésék ismerni a fölényét.

Ebből a testileg és lelkileg agilis, sárosi magyar urfajtából való volt az én kedves vendégem.

Természetesen, alig beszéltük ki családi, egészségi és magánolgainkat, arra az erélyes szolgabíróra kerítettem a szó sorát, a ki az én hírlapomnak s bevallom, nekem is, oly igen megtetszett.

— Nem Sárosban történt az az eset, — szölt, az én szolgabíró dicséreteim után vendégem, olyanforma kedvetlenséggel, mintha mentegetni akarná az ő vármegyéjét.

— Nem, de bár Sárosban is így cselekednétek! Akkor majd nem apadna le nálatok se a lakosság s nem koldusodnék el az egész megye.

— Lassan csak. Hát te azt hiszed, hogy nálunk elapad és elkoldusodik a nép?

— Azt.

— Nem vagy teljesen értesülve. Csak elapadna és elkoldusodnék, ha nem volna...

— Micsoda?

— Amerika.

— Amerika??

— Igenis, *A-me-ri-ka*. Kár ugy bámulnod ezen. Mert, ha most mindjárt a nyakamra hozod is Deroulédet és az egész patrioticus ligát, s ha kiiratsz is hazaárulónak az újságba, még akkor is azt fogom mondani, hogy Sáros vármegyére nézve nem átok, hanem áldás Amerika. Ezt mondom, mert ez így van. Ti nem tudjátok, de én tudom.

— Kedves bátyám, te csupán emberiség-szemponatokból beszélsz most. De ne feledd, hogy vannak ezenkívül nemzeti és országos tekintetek is.

— Ezen tekintetben is szerencséje Sárosnak Amerika. Mindenkép szerencséje. Nemcsak azért mondom én, mert néhány ezer szegény tótnak, a ki idehaza inségeskedik, átmegegy a nagy vizen s ott tul keresetet talál. (Bár ez is olyan dolog, a mi ellen kár zsandárt küldeni.) De azzal, hogy az a néhány ezer ember Amerikába megy kenyeret keresni, növekszik a megye közvagyonossága, növekszik közműveltsége, növekszik lakossága — s csak egy csökken: a panslavismus.

— Nem értem.

— Mert nem ismered az előzményeket. Hallgass ide.

— Szívesen.

— Sáros vármegye népe eredetileg, a magyar földesurakon kívül, nagybárára tót nemzetiségű zsellérekkel állott. A zsellér használt az uraság földjéből egy-két holdat s egy-egy házelket, s ennek fejében bizonyos szolgálatokkal tartozott a földesurnak. Így éldegélt az a jó, becsületes, szorgalmas nép, szegényesen, de nem inségesen az új időkig. A zsellérség nem fér össze az új idők szellemével, — az megszünt. A birtokrendezések alkalmával pedig a régi joggal és az igazsággal nem fért volna össze, hogy a volt zsellérek kapják meg volt uraságaik régi földjeinek javát. És Sárosban nincs a prima classis föld tulajdonos bőviben. Bizony, a volt zsellérek sok helyen a szabadsággal rosszul jártak. Szabad birtokul sokkal soványabb földek jutottak nekik, mint, a minőkön zsellérkorukban gazdálkodtak. Az uraságtól csurrant-cseppent egyéb is aztán egyébként a zsellérje részére. Egy kis legeltetés, egy kis faizás az erdőn, egy kis jutalom, fuvarbér stb. Az mind természetszerűleg megszűnt mikor az ur és a zsellér közt a jogi különbség megszűnt. Hozzá egy kis szaporaság, az életigények nagy megnövekedése, — meg néhány rossz termés — és Sárosban a nép szívesen látta azokat a — bizony nem humanizmusban, hanem üzletben dolgozó ágenseket, a kik megmutatták neki az utat Amerikába.

— Köszönöm szépen. Megtaniják egy állam polgárait arra, hogy hazulról eldesertáljanak, mihelyt itt egy kissé rosszul megy a sor. Itthon kell a bajon segíteni. Hiszen van parlamentünk, kormányunk, megyénk, tán egy kormánybiztos kiküldése...

— Hagyd el. A kormánybiztosok igen lelkes, kitűnő hazafiak, de a lelketlen kivándorlási ügynökök rossz, rideg szándékkal több jót tettek, mint a mennyit amazok jó és buzgó szívvél tehettek volna. Mert jegyezd meg: a mi földműves tótunkat Amerikába *iparmunkásnak* viszik ki. Az iparmunkával rövid pár év, vagy pár hó alatt, annyit keres, a mi már az ő naiv paraszt szemében nagy pénz. És míg a nagy pénzért iparmunkát végez, folytonosan a földművelés marad tanult

Krónika II.

Tavaszi rügyek.

— márczius 26.

mestersége, ideálja, vágyainak non plus ultrája. Az iparos munkát és az egész Amerikát csak egy purgatoriumnak tekinteti, mely után következik a mennyország: néhány hold jó föld, megfelelő belsőséggel — *Sáros vármegyében*. Alig van száz földműves kivándorló közt egy-kettő, aki ne azért menne ki, hogy megfelelő kis tőkével jöhessen vissza s hogy egy jófajta darabocskát szerezhessen meg majdan tulajdonául a haza földjéből, melyet a sárosi tót végtelenül szeret. És évenként 3–4 százezer forint amerikai pénz forog postáinkon s van ennyi, de valószínűleg jóval több, amit évenként azok hoznak vissza, a kiknek purgatoriuma véget ért és megjönnek. Az ilyen mind földet vesz, — leveti amerikai „uri” ruháját, föl-huzza magára ismét a halinát s ballagván az eke után egészen csinos amerikai nótákat füttyörészve, hozzá néha angolul káromkodja el magát. Az én gyermekeim a falunkbeli »amerikai« parasztoktól elég érthetően megtanultak angolul. És, a ki egyszer már tul volt a nagy vizen, világlátott, okos és önérzetes ember lesz parasztnak. A panszláv apostolok pedig soha sem lírnak többé vele, mert mi sem mossa le ug, a nemzetiségi fanatizmust, mint az a nagy víz, az az amerikai szabad levegő, meg a szélesebb látkör.

— Igen, de a lelketlen ügynökök, akik szegényeket kizsákmányolják...

— Hát bizony a kivándorlási ügynökök nem a jockey-club gentlemanjeiből kerülnek ki. Hiszen, ha onnan kerül-nének ki, főispánok lennének, vagy kormánybiztosok, nem pedig ágensek.

Phonograph.

Ha egyedül...

*Ha egyedül voltam veled,
«Gyöngyvirág»-nak neveztelek,
Csókolgattam piros ajkad
S csókjaimat visszaadtad.*

*Most, ha hallják vagy nem hallják,
Ugy szólítalak: «Tisztelt nagysád!»
S ha megfogom kis kezedet,
Gyöngén, gyávdn megremegek.*

*S bár nem látszik könny szememben,
Sirok, sirok... sir a lelkem!
S «nagyságod»-at mikor látom,
Elsíratom «gyöngyvirágom».*

*És siratván «gyöngyvirágom»,
«Nagysád» mellől úgy elvágyom
Messze, messze messzeségbe...
«Gyöngyvirágom» kebelére!*

Bartók József.

Az emberek mindenkor azt tisztelték, a mit nem fogtak föl.
Lássalle.

A szabadság mysterium.

Malebranche.

Ahhoz, hogy az ember azt akarja, a mit tesz, több ész kell,
mint akarat.

K.

A házasság olyan, mint a társasjáték; csak hogy míg ennél
unatózunk, aztán csókolódzunk, addig a házasnagnál előbb csókolód-
zunk, aztán unatózunk.

M. F.

Mire megkondúlnak majd a husvétii harangok, hir-detve az isten-ember feltámadását, a városba már be-vonúlt a tavasz. Oda künn a városerdőben a budai hegyek közt és arra kelet felé az üllői-út végén, a régi temető táján az erdők kopasz ágai feketén meredeznek az aczélos kék levegőbe és közöttük átrezeg a langyos napsugár le a tavalyi sárga fűre. Oda künn a szabad-ban, a hol növény, virág otthon van, a természet még nem törülte ki szeméből az álmod, még csak meg sem rezzen a nap költögető hevétől. De itt a kötőmegek között, a sivár, kemény, kavicsos aszfalton, a sötét bol-tokban, dohos irodákban, a rideg önzés, lelkendező küz-delem, a képmutatás és mesterséges virágok tanyáján fölébredt az új élet, fakadnak a tavaszi rügyek.

Szeretem szemmel követni, mint bontakozik ki lassan-lassan a világ a tél karjai közül. Mint sercseznek ki az első langyos eső után a meztelen ágakon az apró rügygumók, mint veri ki fejét a fekete földből a gyöngé fű s egy csöndes éjszaka alatt, egyszerre, mint varázs-csapásra, mint pattannak szét a rügyek és a kora reg-gel lemosolyog a fiatal világos zöld lombra, és széjjel árad a finom gyöngé erdei illat. Azután már gyorsan, egymásután színesedik a világ, kisarjad a mezei virág, kivirágzik az orgona, ákác, aranyos vadgesztenye és a virágágyakon tarkállanak az ezernyi virágok. Az opti-mista tavasz szélnak eresztí a fantáziáját és egy félévre való káprázatot festeget a földre. És az emberek örül-nek neki és hisznek benne.

De előbb, mint sem az erzsébettéri pusztá ágak meglombosodnak, színesedik az aszfalt világa.

Szeretem szemmel követni, mint emelkednek ki a fejek egymásután a prémes gallérok közül. Mint jelenik meg az első csalogató napsugár az első vakmerő fel-öltő. S ha egy vasárnap délután végig tánczol az utcán a verőfény, megindul az emberáradat az Andrássy-úton. A téli feketeség egy csapásra tűnik el. Színesek az em-berek is. A világos felöltők, a rikitő, piros, sárga kez-tyük, a nők kalapjain a színes szalagok, itt-ott már egy világos női toilette és mindenütt bizonyos jókedvű fesztelenség olyan tarka, pittoresk, olyan derült és barát-ságos képben olvad össze. Ezek az emberek, mintha mások, mintha jobbak, költőibbek volnának. A börtös-segéd, a bankár, az ügyvéd és szerencse-lovag, a büszke úri dáma és a kimenő napos szobaleány egy csapatba verődve vonul végig a napsütéses oldalon és élvezik a a természet melegségét és örülnek a verőfénynek. Az utcasarkokon soványnyakú leánykák ibolyákat árulga-tak és ezek is szinte ujjongva kínálják a tavasznak e kékszemű elsőszülöttjét. Kedvesek még a gigerlik és a kamaszkodó hatodik gimnasia is, a kik nyitott fel-öltőik alatt mutogatják a mélyen kivágott hetyke kis kabátot és a tenyérszerű nagy ibolya bokrétát a gomb-lyukban és sétatálcáikat megpörgetik az ujjai között, hadonázva, nevetgélve és a leányok szemébe kacsin-gatva.

És szeretek ilyenkor elvegyülni a tömegben és vitetni magamat az árral. Olyan egy vagyok ezekkel az idegen emberekkel. Nem látom az egyes arcokat, csak ezt a végtelen színes hullámozást, csak a nagyra nyílt, nevető szemeket. Nem hallom az egyes szavakat, csak ezt a végtelen sűgást, bűgást és ha megöttem föl-kaczag egy szép leány, én is nevetek vele. Olyan könnyű a lelkem, olyan vidám és gondolat nélkül való. Rabja vagyok a pillanatnak, nincsen multam, nincsen

jövöm, csak ez a verőfényes, jókedvű, fiatalos délután és eszembe se jut, hogy ennek is vége lesz.

Kedves, riügyfakasztó zöld tavasz, genialis piktor, te szeretsz bennünket. Körülöttünk szintelen, élettelen még a világ, minálunk már ezer színben pompázik a te birodalmad. A szakgatott, gigászi hegyvilágban jaj és veszedelem a te közelséged. Dörgés és harsogás hirdeti jöttöt, hólavínakat görgetsz az emberek házaira, és vadvizeket zúdítasz a völgyekbe. Ledöntesz, elsöpreszt százados erdőket és hálaima száll ég felé, ha tolvonultál. Nekiünk csak mosolyod jutott, a te jószívű, színes áldásod és enyhe napsugárod. Minékünk te vagy a legkedvesebb vendégünk, a ki előtt megnyílik minden ajtó, minden lélek. Mert te könyörületes vagy és tudod, hogy te vagy a mi egyetlen poesisünk. Odakint kivirul még a föld, elvonulnak a zugó vizek és egy hosszú nyáron, egy hosszú őszön keresztül csengnek a kolompok és szabadok az emberek. Nekiünk csak néhány verőfényes vasárnapunk van, melyen nem dermeszt a hideg, nem nyom a hőség, melyen szabadulunk a nyügtől és gondtól és nyíltan tekintünk egymás szemébe.

Ezen a néhány verőfényes szabad napokon gyűjtünk mi egy hosszú évre való optimismust.

Kóbor Tamás.

Innen-onnan.

† Husvét. Magasztos ünnep. Szép ugy is, mint a keresztény, pozitív vallások megszentelt napja, mint a halottaiból feltámadt Üdvözítő legnagyobb csodadolgának évfordulója. De szép ugyis, mint az igazság, jóság, becsület sorsának optimistinus allegóriája. Ezen allegoria azt tanítja, hogy az igazságot, jóságot és becsületet legyalázhathatják és megölhetik ugyan, de legyőzetése és halála csak ideig-óráig tart. A félrevezetett tömeg zsvíva végre is elnémul, a félrevezető gazok végre is megszégyenülnek, az áruló hűtlenség végre is meglakol s az elnyomott igazság, jóság és becsület végre is fölkel, csodásan, fényesen, hogy beraagyogja és meghódítsa az egész világot. Örvendezzenek e napnak minden igaz, jó és becsületes emberek, mert ez az ő napjuk. És döbbenjenek meg ezen a napon minden emberek, a kiknek az igazság, jóság és becsület hitvány üldözésében és elárulásában van minden bölcseségük, mert ez a nap az ő szörnyű vereségüket jósolja. Kár, hogy nem minden jóslat telik be. De ma higgyük, hogy van igazság a földön. A messiás föltámadott, — halleluja!

* * *

○ A municipalisták. Minél bizonyosabb lesz, hogy állami közigazgatást kapunk, annál hangosabb kiáltások hallatszanak: »Maradjunk csak a vármegye rendszer mellett!« A municipalisták, a kik nem léteztek, valameddig a municipiumok létét komoly veszedelem nem fenyegette, most nem is gyanított számban támadnak fel és azt mondják, hogy ők nem haltak meg, csupán aludtak. No, hiszen éppen az volt a municipalizmus mellett a legnagyobb baj, hogy a municipalisták mindig aludtak s édeskeveset törődtek az ő municipiumaik igazgatásával. Változás ma csak annyiban lesz, hogy ki fog az állam nevezni egy csomó sáfárt, a kinek a municipalisták folyvást a körmére néznek, a míg csak sáfárkodik. Mert eddig a maguk választotta sáfárok sáfárkodtak s a municipalisták kisebb gondja is nagyobb volt, mint a maguk embereit sáfárkodásaikban zavarni. Hanem az állam kinevezettjét, az idegent, a »jöttmentet«, azt majd ellenőrzik úgy, hogy soha se volt még olyan komoly. n véve az önkormányzat nálunk, mint akkor lesz, ha már nem lesz. A municipalisták nem fognak többé aludni. S velük együtt ébred majd fel az élénk önkormányzati szellem. És

végre is az állami centralizáció fogja megferemteni a modern szabad decentralizációt. Mert hisz ez a világtörténet: a mi decentralizálva van, azt centralizálják; a mi centralizálva van, azt decentralizálják. A municipalisták kiáltása végre sem lesz csupán csak kiáltó szó a pusztában.

* * *

△ Az »Electra« Kecskeméten. Nagykőrösről, a hol Kecskemét iránt nem éppen valami nagy a barátságos érzület, írják nekünk, hogy a múlt héten már Kecskemétre is eljutott az »Electra« hire. Legtöbben ugyan nem voltak tisztában a felől, hogy ez az »Electra« panoráma-e, vagy valami nilusi szörny, de azért érdeklődtek a dolog iránt s egyes helyeken hangok is hallatszottak, hogy jó volna azt ott is mutogatni. Egyszóval bizonyos bizonytalan láz ütött ott is tanyát. A körökben, a vendéglőkben, meg a kovács- és bogárnárműhelyekben gyakran hallatszott a különös »Electra« szó s ha a vélemények a dolog lényege tekintetében elágaztak is, annyi bizonyos, hogy az érdeklődés megvolt. A kecskeméti élmes színigazgatói tudomást vévén erről, elhatározták, hogy ezt a régi tragédiát föllevenítik és csinálnak házat, de nagyót. Eleinte Jászai Marira gondoltak ugyan, de később, mikor az a meggyőződés érlelődött meg bennük, hogy az ő saját tragikájukkal (mert hát azt már a közönség ott ismeri, míg ellenben Jászait bajosan) nagyobb hatást érnek el, hát neki osztották ki a hatásos szerepet. A plakátok, a melyek ennek a darabnak a színrekerülésével foglalkoztak, néhány nap alatt fölvilágosították a közönséget s így immár mindenki tudta, hogy az a bizonyos »Electra« sem nem panoráma, sem nem nilusi szörny, hanem olyan tragédia, a melytől minden erkölcsös és szüleit tisztelni tudó kecskemétinek föláll a hajszála. Hát most már azután beütött az igazi, valóságos »Electra«-láz. Kikeresték a régebbi újságokat és elolvasták mindazt, a mi erre a tragédiára vonatkozik s így megtudták, hogy Pesten egy Jászai nevű művésznőt az első és a második felvonás után kétszer, a harmadik végével háromszor, a negyedik bevégezte után pedig hétszer hívták ki; és hogy a negyedik felvonás után a pesti közönség valóságos tombolást vitt véghez. Mikor mindezzel tisztában voltak, színre került a darab. A magtárhoz hasonló fehérre meszelt színházban megtelt minden hely és általános lélegzet visszafojtás mellett gördült föl a függöny, a mely olyan likacsos, mint a rosta. A tragika eltért ugyan Jászai fölfogásától, sőt — a mint mondják — a borzalmas jelenetek enyhítésére csöndes humort is vegyített a szerepbe, de azért fényes sikert aratott. A közönség az első és második felvonás után kétszer, a harmadik elhangzása után háromszor, míg a negyedik végével hétszer hitta a lámpák elé s ez utóbbi időben a pestihez hasonló tombolást produkált. E szerint tehát Kecskeméten az »Electra« a budapestihez hasonló sikert aratott s a kecskeméti színházlátogató közönség erősen hiszi (mert hát éppen úgy viselte magát, mint a nemzeti színház közönsége) hogy ugyanazon a niveau van, a melyen a pesti. (Megjegyezzük e tudósításra újból, hogy Nagykőrösről eredt, a hol a kecskeméti legnemesebb törekvését is gúnynyal szeretik illetni. Szerk.)

* * *

¶ Horvát hazafiság. Dóczy Lajosnak, a legfinomabb szellemű magyar költőnek bájos és gyöngéd »Utolsó szerelme«-t durván lehurrogták Zágrábban a horvát nagy hazafiak. Nem a költő és nem a költő műve ellen volt kifogásuk, hanem csupán az ellen, hogy Dóczy Lajos magyar. Nevezetes találkozása a szélsőségeknek, hogy a mi ultráinknak nem egyszer az volt csak a baja Dóczy Lajossal, hogy nem eléggé magyar. Dóczy Lajos van annyi ember, hogy egy jólelkű gúnymosolylyal térhetett napirendre úgy a magyar, mint a horvát ultrák balgaságai felett. A zágrábi sületlenség annál kevésbé

ejtheti kétségbe, mert, a mint kiderült, ő soha sem ambíció-nálta, hogy őt a horvát nemzet, vagy éppen Zágráb ifjúsága helyezze a bámult nagy írók sorába. Egy bécsi színházi ügynökségtől harmincz osztrák értékű forintokért Döczi Lajos tudta és akarata nélkül szerezte meg a zágrábi színház igazgatója a Jellacsis-szobor árnyékában pitykéző diákokskáknak azt az örömet, hogy éktelen zsvajjukkal egy színházi estén megmenthették a horvát hazát. De legyünk igazságosak, annál inkább azok lehetünk, mert hát hiszen mi olyan minden izünkben komoly, érett, nagyszabású nemzet vagyunk, hogy nálunk az ostobácska diák-hazamentések immár elő sem fordulhatnak) és valljuk be: nem igen tehet a horvát nemzet azért, hogy diákokskái néha a capitoileumbeli ludak módjára, hazamentő gágogást csapnak a színházban és egy-két szélbali horvát ujságban. Ha tetszett volna az a szép magyar darab Zágrábban, örvendenénk, bár kéj és gyönyör közt akkor sem ájuldoznánk, de arra, hogy kifütyültetett, mi is csak *fütyülünk*. Mert, ha nekünk egy kis diák illedelmesen köszön az utcán, szívélyesen fogadjuk köszöntését; ha azonban nem köszön, hanem kiölti ránk nyelvét... no, édes Istenem, akkor se hívunk rendőrt, hanem megyünk nyugodtan tovább.

* * *

□ Bölcs indítvány. A hazai egyetemek egyikének polgárai a napokban *lapégetésre* gyűltek össze és máglyára tartottak egy nemzetiségi lapot. Azon a gyűlésen, a melyen ennek a lapnak az elégetését elhatározták, fölmerült az az óhaj is, hogy ez alkalommal egy olyan magyar hetilapot is égesse-nek el, a mely egy bizonyos ügyben nem az ő szájaizüknak megfelelő magatartást tanusított. Már-már ily irányu határozatot hozott volna a lelkes ifjúság, ha egyik tagja föl nem áll és indítványt nem tesz. »Tisztelt baj- és pályatársak — hangzott az indítvány. — Igaz ugyan, hogy ez a magyar lap is méltó a tűzhálálra, de ne legyünk pazarok. Gondoljunk a jövőre. Most ugyanis van már egy olyan ujság, a melylyel ünnepélyt rendezhetünk; ám kérdés, hogy lesz-e megint? Azért hát azt indítványozom, hogy a magyar lap elégetését halasztzuk a — jövő vasárnapra, hogy akkor is legyen valami.« Mondani is fölösleges, hogy az indítványt egyhangulag elfogadták.

* * *

△ »Ics, ics, ics.« Takova gróf és Garassanin úr disputátója véget ért, éppen azzal a pointtal, a mivel az, melyet Heine írt meg. Az »ics« végzetű emberek honának, Szerbiának, két »icselen« alakja (a kínálkozó szójátékot rösteljük megcsinálni, mert igen olcsó) eljátszotta kis játékaikat s el a jogot, hogy a nemzetközi közvélemény még valaha egyébként is törődjék velük, mint legfeljebb két panoptikumbeli szenzációfigurával. Szerbia, melynek folyó története bennünket olyan nagyon érdekel, (így kell lenni, mert ujságaink többet cikkeznek erről, mint a közigazgatás reformjáról) ismét teljesen az »ics«-ek kezében van. Risztics, Gruics, Protics, Markovics, Aics, Baics, Caics, Daics stbics, szóval az »ics« a lényeges, a mi előtte van az mellékes, azt már nem tartozunk tudni. Hogy egyáltalán miért foglalkozunk itt mi is az »ics«-ekkel arról sem tudunk egyébként számot adni, csak azzal, hogy miután az egész magyar sajtó folyvást fújja, mi is fújjuk vele az ismeretes nótát: »ics, ics, ics.«

Három uton juthatunk az okos cselekvéshez: először gondolkozás útján, ez a *legnemesebb*; másodszor utánzás útján, ez a *legkönyebb* és harmadszor tapasztalat útján, ez a *legkeserűbb*.

Confucius.

*

Irodalom.

»Rang és pénz«. Regény két kötetben. Irta Beniczkyne Bajza Lenke Budapest, 1891. Kiadja az Egyetemes regénytár.

Vörösmarty Mihálynak összes irataiból, drámáiból, vigjátékaiból, elbeszéléseiből nem maradt fenn egyetlen alak sem; míg a Gvadányi Peleskei nótáriusa; a Csokonay Dorottya; a Kisfaludy Károly Lombaija, Mokányja; a Katona József Peturja, Bánkja, Tiborcza; az Arany Toldi Miklósa, Benczeje, Piroskája; az Eötvös Nyúzó fiskálisa: a Jókai (nos melyik főalakja?) számos genre-képe; a Mikszáth palócz leányai, tót atyafiai megmaradnak, míg a magyar elbeszélő költészetről valaki beszélni fog.

Minden a mi jellemzetes, igaz, érző valóság, azon felül közülünk való: más semmi, ha Európa összes nyelvére lefordítaná is az együgyűség vagy jóakarát.

Nem, semmi más meg nem marad.

Bajza Lenke, gondolom több huszonöt esztendejénél hogy ír. Beszélyekkel lépett föl. Temérdek regénye jelent meg, majdnem annyi, mint Vörös-Gaál Karolinának. Nincs esztendő, mely terméketlenül suhanna el fölötte. Az »Ország-Világ«, a »Budapesti Hirlap«, a »Családi Képes-Lapok«, az »Egyetértés«, a »Magyar Salon«, a Singer-Wolfner cég, a győri Gross cég, a »Gondülő«, a »Bazárok« meg nem szűnnek ostromolni regényeieit.

Beszélyeinek nincs száma.

Ekkora termelő erő lehetetlen, hogy rabúl ne ejtse az olvasót.

És most, midőn föltettem, hogy legszebb, legköltőibb, legvalódibb alakjait röviden bemutatom: összefut előttem az egész.

A magyar regényköltészet nem oly régi keletű, hogy nevezetesebb költőinken egy-két szemfordulattal át ne pillanthassak.

Báró Jósika Miklós a történelem világából vette alakjait, vagy ha a jelenből választotta volna is tárgyát, olyan dohszaggal vette körül, hogy az ember a saját édes apját is Hunyadi János korából valónak hitte. *Elemérben* a Sasban semmi sincs a valódi Mátyás királyból; Az utolsó Bátoriban egy vonás sem a történelem Batori Gáborjából; Zrinyi a költőben a nagy Csáktornyaiából; a Bánfiakban a történelem Bánffiaiból — mind skótok azok a Walter Scott rongyaiban.

Magyar, székely, kun, palócz — nem még egy szál sem.

Báró Eötvös József legelső regényében a francia társadalmat írja le, de már a Falu jegyzőjében korteseinkre, lelketlen prókátorainkra, tolvajainkra rájok ismerünk. A többi német-magyar köntösben.

Báró Kemény Zsigmond, a Gyulai és Beöthy legnagyobb regényírója, művészetével elragad, a hogy embereket jellemez, de ezek a küzdő, mozgó, szenvedő alakok sem élnek közöttünk.

Nincsenek itt a mi nemeseink; a mi biráink; a mi lelkéseink; tanítóink; bérlőink; parasztjaink; mesterembereink, nejeikkel, gyermekeikkel; nincsenek itt a mi intézményeink; a mi aspirációink; nincs itt a mi lelkesülésünk; közönyünk; bánatunk; örömünk; a magyar faj mélységét, magasságát ezekből a rideg agyakból meg nem mérhetjük.

Thierry jobban leirta az Attila hunjait, mint a magyar fejedelmi utód a 19. század magyar társadalmát. A nagy francia történész elébünk varázsolta a kort, a legnagyobb magyar regényíró csak a saját zordon lelki világát.

Jókai Mór az Ezeregyéjszaka lámpásával járt. Csodálatosan szép dolgokat irt, de embereit csak akkor eresztette a való élet talajára, mikor azokat a fényes felhőkben tartani — a félistenek és egész istenek között — már megunta.

E perczek a magyar regény költészet örök alkotásai.

Az ő tündöklő lángelméje már mindent meglát a mi a multban létezett, a jelenben létezik és a jövőben lenni fog.

De alakjait nem tudja kormányozni, azok kormányozzák őt. Lyrikus, mint Hugó Viktor. Elragad, de meggyőzni nem tud.

Előtte a magyar élet minden ajtaja feltárul. Nincs egyetlen intézményünk, melyet meg ne érintene; egyetlen osztályunk, melyet mellőzne; egyetlen hegyünk, dombuk, folyamunk, patakunk, mely ezerszeműségét elkerülné.

És mégis!

Ragyogó képzelettel irt műveinél a hideg ész hányzor kiált fel: nem igaz!

S ez a legrettenetesebb ítélet: költő.

Bajza Lenke egészen a jelenben él, de a mai életnek, társadalomnak egy nagyon is szűk területén.

Herczeg és herczeg; gróf és gróf; báró és báró, de ezek nem az Eszterházy, Pálffy, Batthányi herczegek; a Teleky, Zichy, Károlyi, Szapáry, Csáky grófok; a Kemény, Apor, Podmaniczky bárók, hanem angol herczegek, francia grófok, német és olasz bárók.

Mi hasznunk van bennök?

De mi hajthatta Bajza Lenkét a legjelesebb egyik magyar aesthetikus leányát erre a szerencsétlen útra? Hisz anyja is egyszerű magyar nemesi család tagja volt. Itt élt mint növendék leányka Pesten, és talán nem is grófi, bárói, herczegi környezetben.

Én tudom.

Ez a nem véréből való, nem tapasztalataiból, visszaemlékezéseiből eredt világ büntető súlylyal nehezül költészetére. Mint az, a kinek csak látni volt módja a tárgyakat, de megérinteni semmit, soha nem festheti le a belsőt: Bajza Lenke is így van az ő örökös mágnaival.

Nem; azok nem így szenvednek, nem így örülnek, nem így csalnak, nem így áldoznak, nem így szeretnek — és nem így bűnhődnek.

Az ő vérük forróbb; gögjük sértőbb; jóságuk nemesebb, szeretetük igazabb. Ha megromlanak, mint a finom bor: megecsetesednek.

Bajza Lenke rajzaiban az igazi mágnaok soha sem fognak magukra ismerni, mint a hogy nem a színész grófokban, herczegekben, bárókban saját rokonaikra, társaikra.

Oda, hogy valaki gróf legyen, több kell egy kastélynál, istállónál, udvarmesternél, teánál, első és második reggelinél, társalgónőnél, komornyiknál, könyvtárnál, verandánál, parknál, kilovagolásnál.

Oda, hogy valaki mágna legyen — én legalább úgy hiszem — több kell a gögnél, fecsérlelnél, csábításnál, meghunyászkodásnál a nyomorban, és elaljasodásnál a könnyelműségben. Több kell az örökre fel-s alá utazásnál, sürgönyzésnél, váltó aláírásoknál, ügyvédekkel való tanácskozásoknál — és ajakba harapásoknál.

De ha ők se volnának különbek, mint mi szegény ördögök, akkor írjuk le legalább őket lélektanilag. Bábokat ne csináljunk belőlök.

Én hiszem, hogy a mágnaoknak is eljő igazi írójuk, mint a hogy a jó palócok genialis Mikszátja eljött. Addig ne idegenítsük el őket magunktól.

Beniczky Bajza Lenke mint legtöbb regényében, a legujabban is előszeretettel keresi föl a mágnaokat. Be akarja bizonyítani, hogy lehetséges összeházasítani.

a mágnaokat a polgári hölgyekkel, csak néhány millió kell mindig kéznél. Kell, hogy a gögös gróf kastélyát elárverezzék, termeiből kikergessék, akkor megtér és bevallja, hogy mikor gögös volt, nem cselekedett okosan.

A nélkül a gög megmarad mint a fekély és felszívódik a vérbe.

Itt a gögből, a számtalan bukás, megszegyenítés után a fő, hogy szerencsésen kigyógyul.

Az Artemon grófi család francia eredetű. Egyik tagja angol nőt vett el a lord Castle családból s beköltözik Magyarországra. Itt megveszi az albai uradalmat.

Ezek a grófok igazi mintaképei a kevésységnek és — bocsánat — az ostobaságnak. Nem csak a megyei nemességgel nem tudnak érintkezni, de úgy látszik, a magyar mágnaok is semmik előttük. Vagy talán ők a magyar mágnaok előtt.

Erre tökéletesen méltók is.

Artemon Jenő gróf, ki természetesen igen szép férfi, valódi Adonis, Budapesten a templom ajtóban meglát egy szép polgárleányt, ki nevelőnőjével megy hazafelé. Utána siet. Majd bevezeteti magát a családba s erősen udvarol Hermájos posztógyáros egyetlen leányának.

Hermájos, (inkább lehetne Herr Mayer) hat és fél millióval rendelkezik.

Szép, hogy fővárosunkban már vannak ilyen posztógyárosok. Nem hallottam eddig róluk. Hat és fél millió és magyar iparos — ez nagy eredmény volna. De lehet.

Artemon ur egyszer csak ott hagyja a szép polgár leányt és szó nélkül elmegy Londonba.

Hermájos ur nem azért szerzett össze (mint ezt számtalanszor ki is jelenti) hat és fél milliót, hogy véle valaki így elbánhassék.

Fölkeresi Albán Artemon grófot és kényszeríteni akarja, hogy a gróf vegye el a hirbe hozott leányt.

Hermájos ur föllépése legalább is nevetséges.

Jenő gróf sem házassági ígéretet nem tesz Hermájos Elvira posztógyáros kisasszonynak, sem annál kevésbé valami erköcstelenséget nem követett el — csak megelégette a szórakozást — és eltűnt.

És mit tesz a gyáros?

Névjegyre, melyet a szolga nem akar bevinni a grófnak (mivel az olyat, a kit nem ismer, nem szokott elfogadni) ezt írja: »Ha én nem lehetnék szerencsés méltóságoddal beszélni ma: holnap ilyenkor Jenő gróf megszűnt élni.«

— Olvassa el ezt ha tetszik, azután kézbesitse, mert sem időm, sem kedvem nincsen várni — mondá az inasnak.

A megrémült szolga beviszi a névjegyet a gróf öcsének Albert grófnak, ki csakugyan meg is jelenik s gunyos lenézéssel tudtára adja a gyárosnak, hogy különös kívánságának teljesítéséről szó sem lehet. Egy Artemon gróf nem fogja magát egy Hermájos Elvirához lealacsonyítani.

A gyáros összeszorított öklökkel és ajkakkal távozott.

Boszut forralt.

Összevásárolta a Jenő gróf váltóit, az Artemon család bankadósságait, pert indított és árverést kért az albai uradalomra.

Az öreg grófné, ki egy bárgyu nagy dáma, mit sem tud a veszélyekről. Új kölcsönöket keres, mert leánya eladása céljából nagy ünnepélyeket kell a kastélyban rendeztetnie. Egy derék grófot kell megfogni, gróf Szent-Tamássy Antalt.

Mikor Albert megtudja házi ügyvédjüktől Ber-

gertől, hogy tönkre jutottak s hogy az uradalmat Hermájos egy milliói, hatszázezer forintért megvette árverezésen: arra a különös gondolatra jut, hogy rögtön fölmegey Pestre s azon föltét mellett, hogy a gyáros egy évig legalább nem foglalja el a kastélyt és parkot és bérért nekik átadja: ő hajlandó bátyja hibáját jóvá tenni, Elvira kisasszonyt, kit még sohasem látott, elvenni. De kiköti, hogy esküvő után rögtön ott hagyja és vele soha nem beszél. Ha a kisasszonynak tetszik: a válást rögtön meg is kezdheti.

Ez a képtelen, örült gondolat valósággá válik.

Albert gróf a leányt megkéri apjától, az oda adja futvást, Elvira, ki már 22 éves és így nem gyermek, ezt a hóbortos dolgot elfogadja. Hol itt a lélektan? Mi ez?

Az eskü megtörténik. A vőlegény eltűnik, a násznép hazamegy — mint ha csak bábok volnának.

Hermájos ur szerint leánya becsülete meg van mentve.

Most mi történik?

Albert mindenki előtt titokban tartja házasságát, hogy nővérének a gróft megfoghassák. Szerencsére meg is fogják.

A gyáros család alig veszi meg Albát, oda költözik, a mi tőle illetlenség is, de lélektanilag lehetlenség is. Hermájos ur gyárat épít, Artemonné meg — angolosan — iskolát. Olyan nyugodtan tesznek-vesznek mindent, mintha mit sem tudnának arról, hogy Artemon Albert gróf minő feltételekkel vette el a leányt.

Annyi tisztességérzet van egy iparosban, hogy ily durvaságot nem tesz.

De a regényíró nem akar mást, mint hogy ezt a két lelket akármiképp össze boronálja.

E közben megtudván a dolgokat Jenő gróf, haza jő, magával hozván rokonát, Castle lordot, egy dús-gazdag, igen szép gavallért.

Erőnek erejével ide száll Albára.

Célja, hogy Elvirát elcsábítsa. De a polgárnő, ki eddig oly könnyen változtatta eszményképeit: itt makacs, hajthatatlan.

Jenő halálosan bele szeret elhagyott kedvesébe s mindent elkövet, hogy családjával kibékítse. Ez alatt az angol lord is bele bolondul a leányba — és titkon Albert gróf is.

Hogy a főakadály elháruljon: az öreg grófné meghal. Eltemetik az albai családi sirboltba.

E temetésen már Elvira is részt vesz — Jenő karján.

Mily erőltetett dolgok!

A temetés után Albert elájul, agyvelőgyuladásba esik. Természetesen itt kell maradnia a kastélyban. Ki ápolja? Elvira.

Őt-hat hét épen elegendő arra, hogy egy csinált szentimentális szerelem kifejlődjék. Albert most már őrzöng Elviráért, de Jenő is és lord Castle ur is.

Előbb Jenő kéri meg. Kosarat kap.

Majd Angliából Castle lord. Ő is kosarat kap.

Jenő föbe lövi magát, miután egy kis véletlenül nyert örökséget eltékozol, Albert pedig — minden érdem nélkül megnyeri a hat és fél milliomos leányt.

És nagyon, nagyon boldogok lesznek.

Ugrás ugrás után, képtelenség képtelenség után.

A rang a pénzzel egyesül. A gög elveszi az együgyűséget. Itt semmi se fejlődik. Egyik jelenet később a másik hátára.

Alakokról szó sincs.

Jenő, Albert, Castle lord, Hermájos, Berger ügyvéd, Csilla grófné, az öreg Aglája mind csak azért

jelennek meg, hogy az irónő erőltetett zavart meséjét lejátszák.

Pedig mennyi alkalma lett volna az irónőnek életteljes jelenetekben fejleszteni ki alakjai jellemét.

Valóban Bajza Lenke, a mit az újabb francia regényíróktól elleshetett: kiaknázatlanul nem hagyta.

Néhol igazi mester a párbeszéd szövéseben.

Élénk, szellemes, elegáns.

Találkozása Jenőnek Elvirával, mikor először látja mint Artemonné; majd nagy jelenete a második kötetben, midőn megkéri: igazi drámai erőről tanuskodik.

Itt minden hang, minden szó, minden mozdulat igaz, költői.

Még a nyelv, a szegény kerékbe tört magyar nyelv is engedelmesen oda simul a helyzetéhez, festőivé, szinte plastikaivá válik.

Beniczkyé Bajza Lenke regényírói tehetsége igazán a női temperamentum adománya. Sohase tudja mit, hogyan, mikor, meddig, miért: de a hol magára marad, a hol előképek, minták nem fogják meg kezét; a hol szívének adja a kormányt, tökéletesen élvezhetőt terem.

—1—s.

A „Magyar Hirlap“-hoz.

Nagy névvel indulál a harcmezőre;
Nagy névvel léptél nemzetünk elé;
Zászlód lobogjon győztesen előre:
Hiszen neved s e drága nemzeté
Egy ugyanaz; s ha hű leszel hozzája,
Meghallgatand a magyarok hazája.

Ha úgy beszélsz a mint neved kívánja,
Igaz magyar szót leplezetlenül;
Ha úgy beszélsz a mint népünk kívánja,
Minden viszony közt rendületlenül:
Akkor ne félj a rágalom nyilatától;
Kisértet az, mely össze dől magától

Ha úgy beszélsz, miként valódi férfi,
Ki nem szalad mellékes cél után;
Ha ajkad, szíved dobbanását érzi;
S csak azt irod le, mit érsz csupán:
Ne félj, kijár a pártolásból részed,
S alkothatsz bátran nagy jövőndő képet.

Ha úgy beszélsz, mint hű fia e honnak,
Nem látva mást csak népünk érdekét,
Ha minden szó mit lapjaidra nyomnak,
Visszhangra kelti szívünk érzetét:
Ne félj, nem kell úgy senki pártfogása;
Elég a jobbak büszke pártolása.

Ha úgy beszélsz, mint független vitéznek
Lehet csupán, a szellem harczain;
Hogy ellenséged is becsülve néznek,
A négy folyamnak áldott partjain:
Bátran kiállhatsz úgy a küzdomokra;
Győzelmesen mindenkivel birokra.

Ha úgy beszélsz, mint tiszta jellemeknek
Szokása volt a nagy napok során;
Midőn békót a büszke szellemeknek
Kezére nem vert hazug tudomány:
Akkor ne félj, hatása lesz szavadnak;
Hasznára soknak, diszül önmagadnak.

Ha úgy beszélsz, mint már ma nem szokásos,
Egyén felé az eszmét helyezn,
Szavad pártatlan, ép, erős, világos,
Által nyíllalva szíven, agyvelőn:
Akkor ne félj; egy ország ül feletted,
S nem pártcsoport igaz bírói székét.

Ha úgy beszélsz mint Cato hajdanában,
Egy érdeket, egy célt keresve csak,
Érette mindent ímetten, álmodban,
Minden egyébre siket, néma, vak:
Szervvé fejlett következetességgel,
Csatára szállhatsz a villámos éggel.

S ez egy irány, ez eszme, mindörökké,
A magyar népnek fényes, nagy jövőt
Teremteni; hogy dicssugárt fölötte,
A bámulókra váltott gyűlölk
Tömjéne gyujtson egy új ezredévig;
Ragyogva, égve, fel egész az égig.

Ha így beszélsz, ha így irsz, így cselekszel,
Megérdemelted úgy a nagy nevet;
S a büszke szót hiába nem vedd fel:
Mert emberé dicsebb cél nem lehet,
Mint hűn szolgálni ezt a nemzetet.
Csak így beszélj; ne hallgass senki másra;
S a napba nézz! mert „sic ilur ad astra.“

Br. Kemény Endre.

Színházi krónika.

— márczius 28.

Egy hét folyt le a *Kecskebúvári fürdő* bukása óta, és többé senki se beszél erről a szerencsétlen című és szerencsétlen sorsu szindarabról. A részvét-nyilatkozatok elhangzottak, a darab jól el van földelve; az egész história oly réginek tetszik, »mintha soha sem történt volna meg«.

Hogy a francia-magyar darabra illeten kegyetlen végzet várakozik, azt vasárnap, mikor a néhai újdonság főpróbáját tartották, egy lélek se sejtette, kivéve tán azokat az éles látású embereket, a kik az utólagos jóslás kedvelői. A bohózat akkor nagyon kedvező benyomást tett. Az ügyes és elmés ötleteket mindnyájan megnevettük; a lankadtabban irt részletek, mivel a főpróba gyorsabb tempóban folyt, mint az előadás, nem igen tűntek fel; általában az egész darab épp oly őszintén tetszett, mint a mily kevésbé hatott a lever de rideau, a másik újdonság. Meg voltunk győződve, hogy ilyenek lesznek a première közönség impressziói is. A *Harag* (zivatar egy pohár czukros vízben) észrevétlenül fog elhangzani; ellenben a *Fürdő* egyikét aratja ama sikereknek, melyeket a Dreyfuss Ábrahámék *succes de fou rire*-nek szoktak mondani. De hát színházi dolgokban senki sem próféta.

Az asszony, a gyermek, és a legnagyobb gyermek a közönség, kiszámíthatatlanok. Tehát: mi tagadás benne, míg a *Harag* fiatal szerzőjének rengeteg tapsokat előlegezett a közönség, a *Fürdő* első felvonását kipisszegték, még pedig oly alaposan kipisszegték, hogy szinte kinos volt hallani. A második felvonás alatt ugyan e kellemtelen széna nem ismétlődött, de csak azért nem, mert már nem volt senki, a ki ismétlje. Az emberek lassankint elszökdöstek a darab vége előtt, s az utolsó jelenetet már csak maroknyi közönség hallgatta.

Dumas fils azt mondja, hogy a közönségnek mindig igaza van. A közönségnek tehát igaza volt akkor is, mikor a *Sevillai borbély*-t kifütyülte, s igaza van most is,

mikor lelkesedve, gyönyörűséggel hallgatja. A kérdés csak az, mikor volt *több* igaza?

Isten mentsen, hogy Vihary Kalazanczius Józsefet, a fürdő-orvosok e sikerült caricaturáját, a halhatatlan borbélylyal hasonlítsam össze. A félig francia és az egész francia darab közt nincs egyéb közös, csak a kifütyültetés dicsősége. De ha Váradit a hétfői balsikerért az utókor elismerése nem is fogja kárpótolni, annyit már is elért a darabja, hogy a második előadásban sokkal kedvezőbb fogadtatásban részesült, mint a premièren. A második est közönsége egészen másképp ítélte a két darabról, mint az első forum. Míg a *Harag*-ot az ismétlés alkalmával sokkal hűvösebben fogadtak, mint a bemutatón: a rettentő című újdonság a második előadásban határozottan tetszett. A korábban megcsúfolt első felvonást ekkor már tapsok közt végezték s a rendezőnek ki kellett jelentenie, hogy az indisponált szerzők nincsenek jelen.

A színház iránt érdeklődőknek méltán feltűnhetett ez a vélemény-különbség, annyiival inkább, mert újabban már nem ritkaság, hogy a première-közönség separatum votumával egyedül marad. És az, hogy a második est közönsége rendesen kisebb igényű szokott lenni, mint az elsőé, még mindig nem magyarázza meg ezt a gyakori jelenséget. Azok a darabok, melyekben igazán nincs semmi jó, nem szoktak tetszeni a későbbben érkező publikumnak sem. De az a magyarázat se valószínű, hogy a bohózat kedvezőtlen fogadtatását a *Harag* szerzőjének túlbuzgó jó barátai segítettek volna inscenizálni. A première-közönség változó eleme sokkal kisebb, semhogy, ha az animozitás föltehető volna is, ez az idegen elem a közönség másik részét terrorizálhatná. S úgy látszik, maga a legtörzsökösebb közönség volt az, mely a bohózatot megbuktatta, talán a miatt való bosszúságában, hogy egy idő óta nem a legjelesebb külföldi darabok, hanem a gyöngébb eredeti munkák dominálják a színpadot. Váradit, minden valószínűség szerint, összes kollégáiért lakolt. A miből az a tanulság, hogy première-közönségünk, ha nagyon is *arriere fin de siècle* izlés dolgában, a mi a türelmességet illeti, nem követi a fin de siècle bölcselők példáját.

B.

Az utolsó színészvásár.

— Elégia a hétről. —

Fekete kabátot huztam ennek a cikkekcskémnek a megírásához és a viláért nem ereszteném fel a tintámat vízzel, nehogy a bötük a leggyászosabb feketeség helyett a félgyász szürkeségében sorakozzanak egymás mellé a „kutyafülre“.

Lehetséges-e?

Csakugyan ez az utolsó színészvásár a »Pannoniá«-ban? Ha virágvasárnap hetében befordulunk majd a nemzeti színház bérháza felé, nem fogunk többé találkozni a kerepesi-út elején az Odiot Maximokkal, Romeokkal, Lear királyokkal, III-ik Richardokkal?!

Bár szívem csaknem megszakad bánatában, hanem ezt a látványt még — elengedném.

Hanem őket sem fogjuk látni többé; őket a vidék Juliáit és szép Helenáit, a kiken gyakran megesis, hogy télvíz idején kecses szalmakalapokban és nyár derekán nehéz posztóruhákban teljesítik országszerte a nehéz »nemzeti missiót«.

*

Hogyan? Hát nem lesz többé színészvásár Budapestén?

Oh, lesz! Hanem — a mint illetékes forrásból irhatom, — jövő évre már a most épülő színházi nyugdíjintézetbe fogják áttevni ezt a sokadalmat és ezzel a vidéki színésznymo-

ruságnak ez a pittoresque képe, melyben a szívetmegindító tragikum a kacagtató komikummal csodálatos harmóniába olvad, el fog tűnni a kerepesi-út elejéről...

Talán ez volt az oka, hogy az idén bizonyos melancholiával léptem át a »Pannonia« küszöbét, mely ezzel a színészvásszárral elvesztí kulturbürokratiai jelentőségét.

Közel egy félszázad óta itt gyűlt össze évenként a vidéki színészet és ha ennek a kávéháznak füstös falai beszélni tudnának... Talán jobb, hogy nem tudnak beszélni!

Szembeszökő ellentét az, mely a vidéki színészet és Budapest színészvilága közt uralkodik. Alig lehetséges a kettő közt párhuzamot vonni. Itt Budapesten Thália papjai és papnői a művészetnek olyan oltárainál áldoznak, melyekre a közönség gyakran teli marokkal szórja virágait; — künn a vidéken, a negyed és ötödrangu szintársulatok szellős fészerekben huzódnak meg bogács és kóró mellett.

Emit a bőség szarujából omló nagy fizetések, ott a nélkülözés és a nyomor.

Ha elnézem a nemzeti színház nagy urait és aztán azokra az elkényszeredett, vézna alakokra esik tekintetem, a kik egy olyan színészvásszáron az ország minden részéből összeverődnek, valami művészet-socialista-elmélet kezd fejében kavarni. Itt is az osztó igazságot kezdem keresni és úgy rémlik előttem, mintha Thalia istenasszony ellen is azt a panaszt lehetne emelni, hogy egyik kezével túlbőségesen pazarol, míg a másikat szűkmarkulag összecukja...

*

Hanem persze önök nem művészet-socialista-elméleteket várnak tőlem, hanem egy szellemes kis csevegést az utolsó színészvásszárról.

És valóban akadna anyag bőven. Élczelődhetném az elvirult naivák és a tudóvésztes első szerelmesek fölött, a kik vásárra hozzák itt magukat, de ezeknek az alakoknak láttára, a kikről az átkoplat napok egész hosszú sora szinte lerí, elmegy a kedvem a humorizálástól.

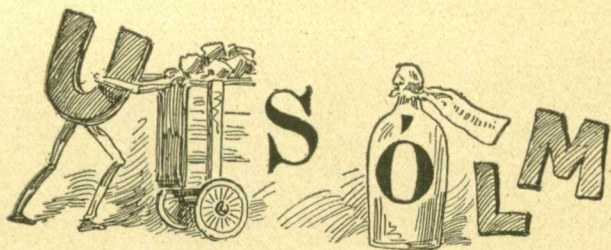
A nemzeti színház egy kis primadonnája mesélte nekem, hogy egy régi barátja a színész-iskolából, a ki drámai hősnő a vidéken s a ki szintén feljött most a vásárra, hogy elszereződjék valamerre, meglátogatta és így szólt hozzá:

»Oh, barátom, (ez a szavajárása) nem képzelheted, hogy mennyit koplaltam a télen... de csak látnál Francillon-ban, barátom!«

... És a kinek még kedve van a színészvásszárról humorizálni, annak bizonyára keményebb szíve van az enyémmé!

Nemo.

Képtalány.

A 12. számban megjelent képtalány megfejtése:

Szertartások.

A 12. számban megjelent bűvös rejtvény megfejtése:

Jászai Mari.

Helyesen fejtették meg: Elsner Aurélia és Aranka, Kún Margit, Noszlopi Vilma, Adler Vilma, Reismann Mariska, Schneckenorf Regine, Tauber Ida, Böhm Anna, Altstädter Ottó, Belák Róza, Steiner Emma, Aczoróm Dénes, Réthy Árpád, Pírnitzer Ella. Schröder Géza, Szigethy Margit.

Heti posta.

Győr. Chopin-zene. Egyes strófái szépen gördülnek. Egészen azonban egyik sem üti meg a mi mértékünket. Ne várjunk még egy kicsit?

Arad. Floricza. A krónikájában hiába keressük az ötletet. Mikor az embernek mondani valója nincs, a legokosabb is meg-bicsaklik.

K. Szigethy Margit. Ön igen okosan értelmezi azt a kis cikket és józan értelemmel másképp magyarázni nem is lehet. Hogy Andronikus kicsoda, azt minden irodalmi ember tudja: a profán életben Kozma Andornak hívják.

Arad. Gokán. Hogy Önnek örömet és olvasóinknak egy kis szórakozást szerezzünk, kiadjuk »A tört kard« című réballadájának utolsó két versszakát:

Mi nesz, mi láрма, jaj?

Fehér árny, szép leány

Bolyongva jár-kel ott;

Szomor ül ajakán

S nagyot kaczag legott.

Mi az, nem harczai jaj?...

Holt ifj' előtt a lány,

Tört kardot ránt elő;

Végsőt mosolyg s magán

Kardját átdöfte ő.

Azán csend... semmi jaj...

Esztergom. F. I. Igen szívesen, de engedje, hogy magunk válaszszunk.

Sajtóhibák ritkábban szoktak előfordulni lapunkban. Oly gondosan nyesegetjük, pusztítjuk, hogy idő folytán úgy látszott, mintha utolsó bacillusa is kivesszett volna ennek a specziesnek. Legutóbbi számunkban azonban nagy rémületünkre egyszerre egész telep sajtóhibára bukkantunk. Fájdalom, későn vettük észre, a lap már ki volt nyomva. Egy kis ólomnégyesgöngy kisurrott a helyéből és erre vagy öt sor betű össze-vissza gabalyodott. Történt pedig ez a 179. lapon, a hol a 19—25 sor imigyen olvasandó:

A gyár teljesen érzéketlen a színek iránt. A fekete és a fehér mindegy neki. Csak egy tonust tud kihozni.

Arra meg-épenességgel nincs kilátás, hogy az ezernyi életrajzból, mely elevenekről és holtakról íratik stb.

Felölös szerkesztő és kiadótulajdonos: **Kiss József.**

Főmunkatárs: **Just Zsigmond.**

Hamisított fekete selyem:

Égesünk el egy darabkát azon szöveteiből, melyből venni akarunk s a netaláni hamisítás azonnal kiderül: a valódi, tiszta festett selyem azonnal összezsugorodik, csakhamar elalszik s csak kevés világosbarna színű hamut hagy hátra. A hamisított selyem (mely hamar tükröt kap s török) lassan tovább ég, különösen a keresztfonalak égneek tovább (ha igen sok festékanyaggal van túlterhelve) s setétbarna hamut hagy hátra, mely ellenkezőleg a valódi selyemmel nem zsugorodik össze csak meggyöngyül. Ha a valódi selyem hamvát összenyomjuk, az széjjel porlik, a hamisítotté azonban nem. A **Henneberg G.**-féle selyemkelme-gyári-raktár **Zürich**-ben (**Svájc**), bárkinek is a legnagyobb készséggel küld mintákat valódi selyem-szövedeiből, megküldi egyes ruhárávalók vagy végszáma is vám- és viteldíjmentesen.

Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.
Harmonikáról külön árjegyzék.

Mindenemű hangszerek és zongorák javítása pontosan eszközöltetik.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

A HÉT

társadalmi, irodalmi és művészeti közlönyre.

Kiadja és szerkeszti: KISS JÓZSEF.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

A HÉT a legváltozatosabb, legélénkebb és legmodernebb összes hetilapjaink között. Röptében hódította meg a közönséget és alig másfél évi fennállása alatt olyan olvasókört tudott teremteni magának, a milyennel csak kevés magyar hetilap dicsekedhetik. Szépirodalmi részében összegyűjti a jelenkori magyar belletrisztikai termelés színe-javát; társadalmi rovataiban kiméletlen kritikát gyakorol és színházi, irodalmi és művészeti részében maró gunnyal ostromozza a ferdeségeket.

A HÉT a legliberalisabb szellemben szerkesztett magyar hetilap. Közöl novellákat, költeményeket, dramatizált apróságokat, politikai és társadalmi esszéket; figyelemmel kíséri a hét összes mozgalmait és kiválasztja és feldolgozza a legfontosabbakat és legérdekesebbeket. Kultivál minden genret, hozzászól mindenhez, de sohasem lépi át azon határokat, melyeket a jó ízlés — irodalmi lapnál a legfőbb kriterium — parancsol.

A HÉT az egyetlen szépirodalmi hetilap, mely a péntek esti színházi premiérekről még ugyanazon a héten, ugyiszólván a napilapokkal egyidejűleg hoz nagyobb szabású ismertetéseket. A novellisztikus rész kivételével actualis minden közleményében és jórészt ennek köszönheti nagy sikereit és azon közkedveltséget, melyben részesül.

Munkatársai fényes koszorujából alig hiányzik egy irodalmi név.

Azok közül, a kik «A Hétbe» eddig irtak s részben állandó munkatársai, felemlítjük a következőket:

Jókai Mór, Dóczi Lajos, Horváth Boldizsár, gróf Csáky Albinné, Mikszáth Kálmán, Vadnai Károly, Jászai Mari, Homo, Justh Zsigmond, Kenedi Géza, Kozma Andor, Bársony István, Vértesi Arnold, Petelei István, Silberstein Adolf, Sebők Zsigmond, Endrődi Sándor, Murai Károly, Balogh Pál, Tóth Béla, Szűry Dénes, Hock János, Mezei Ernő, Szemere Attila, Tolnai Lajos, Bródy Sándor, Rákosi Viktor, Szabó Endre, Szabóné Nogáll Janka, Vészi József, Bodnár Zsigmond stb. stb.

A HÉT azonban nem üz pusztá névkultuszt, hanem teljes odaadással azon van, hogy az irodalomnak új erőket neveljen, s ma másfélévi fennállása után, jogos önérzettel utalhat arra a kis névtelen gárdára is, mely köréje csoportosult. Szalay Fruzina, Kóbor Tamás, Ignótus, Celio itt kezdték pályafutásukat, és méltán keltettek közfigyelmet.

A HÉT külső kiállítása összes lapjaink közt a legfényűzőbb. Minden számának borítékán egy fényes kivitelű nagy arczképet közöl: kitünőségeket, de legfőképp érdekes alakokat a politika, művészet, irodalom és szalon köréből, azok arczképeit, a kiket a lefolyt hét eseményeinek árjai, habár csak ideiglenesen is felszínre vetettek.

A HÉT számai bekötve évenként két vaskos kötetet képeznek és nagyon is érdemesek a megőrzésre. Az első két kötet, melyből teljes példányok — bár igen csekély számban — még kaphatók, valóságos tárháza az érdekét soha sem veszítő becses olvasmányoknak.

A HÉT előfizetési feltételei:

Egész évre 10 forint, félévre 5 forint, negyedévre 2 forint 50 krajczár.

Előfizethetni továbbá „A HÉT“-re és a „MAGYAR HIRLAP“-ra együtt kedvezményes áron, vagyis 24 frt helyett a két lap

—≡ egész évre 20 forint, félévre 10 forint, negyedévre 5 forint. ≡—

Mutatványszámokat kívánatra ingyen és bérmentve küld

A HÉT kiadóhivatala, VIII. József-körút 44.